

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

33E JAARGANG

WOENSDAG 2 JUNI 1948

No. 1621

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;

F. de Vries;

J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste bladzijde van dit nummer.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	423
Sommaire, summaries	423
Nederlands-Indië in het kader van het E.R.P. door Prof. S. Posthuma	424
Zuivelaspecten door Mr J. Linthorst Homan	426
Enkele problemen bij de opbouw van de IJsselmeer- polders door Ir V. J. P. de Blocq van Kuffeler	428
De beslechting van geschillen in het kader van het Handvest van Havana door Tj. A. Meurs	431
Boekbespreking: Dr J. F. Haccoö, „Nederland en Indonesië“	433
Aantekeningen: De emissiestatistiek	434
Het economisch herstel in Oost-Indonesië	434
Internationale notities: Is het pond sterling internationaal betaalmiddel?	435
Petroleum uit het Midden-Oosten	435
De handel van het sterlinggebied met West-Duitsland	436
Ontvangen boeken en brochures	436
Geld- en kapitaalmarkt	436
Statistieken: Bankstaten	437
Stand van 's Rijks Kas	438
Emissies in 1948	439
Werkloosheid in Nederland	439
Werkloosheid in België	439
Goudproductie	439

DEZER DAGEN

balanceerkunst. Geen der leidende staatslieden van de grote landen heeft er van af kunnen zien, voet te zetten op de slipperige vloer van de Palestijnse arena. De Amerikaanse President heeft zeer bewust zijn uitgangspunt gekozen, evenals de Russen. Hun acties hebben elkaar even regelmatig gevolgd als een schaduw de beweging. Het laatste mouvement in de Veiligheidsraad was, dat Rusland opnieuw het eerder verworpen Amerikaanse voorstel bracht. Deze schaduw dans kon de schaal niet doen doorslaan. Men zag daarop naar Minister Bevin.

Diens standpunt schijnt ongeveer te zijn, dat men een weegschaal, die door onrecht niet in balans hangt, niet dichterbij een evenwichtsstand brengt door groter onrecht aan de andere zijde te gedogen. Het verantwoordigd antwoord hierop: „tweeërlei weegsteen, tweeërlei efa“

kwam van vele zijden. „The Economist“ — minder geïnteresseerd in de aethetica der equilibristiek dan in de pijn, wanneer Groot-Brittannië tussen twee stoelen zou vallen — drong in zijn laatste nummer aan, dat Bevin snel, snel naar de Amerikaanse zijde zou gaan, indien mogelijk voor het uiterlijk, sierlijk. Is Bevin — de Engelse balletschool heeft een diepe traditie — de geschikte figuur om een pirouette te volbrengen? Het schijnt te gelukken, al moesten er takels aan te pas komen. Het Britse voorstel is, zwaar geamendeerd, door de Veiligheidsraad aangenomen; de beide partijen in Palestina wordt verzocht zich, zonder dat nieuwe hulpmiddelen worden aangereikt, gedurende vier weken in hun huidige posities te handhaven. Intussen brandt Jeruzalem.

Steeds zichtbaarder worden, in de schijnwerpers van de Palestina-beslissingen, de gaten in het valnet, waarboven President Truman zijn stoute stukken verricht. Zelfs zijn eigen partij houdt zich op het ogenblik voornamelijk bezig met het berekenen van de valhoogte. Te anderer zijde hebben de eerst aanwezende republikeinse kandidaten elkaar in de schijnbewegingen voor de eigenlijke kandidaatstelling om de beurt beentje gelicht. Als resultaat trekt momenteel alle aandacht samen op Senator Vandenberg, die zich een stevige voetsteun heeft verschaft. Eerst bracht hij het doorzetten van het Marshall-plan mede op zijn naam, vervolgens ging van hem uit het voorstel tot regionale organisaties binnen de Verenigde Naties; laatstelijk kwam hij in beweging tegen het Congres-besluit de President bij het hanteren van de wet op de wederkerige handelsovereenkomsten aan een mogelijk parlementair veto te binden. „I can't help it“, zoals Alice zei, „I am growing“.

Hoe gaarne suggereert de politicus zo'n natuurlijke beweging. Het nationale front verkreeg bij de verkiezingen in Tsjecho-Slowakije 89 pCt van de stemmen bij een in elk geval eenvoudige opzet der verkiezingen. Was eenvoudig hier het kenmerk van het ware? Zoals vaker bij een verbluft publiek, de indruk blijft hangen, dat het kunststuk ernstiger was voorbereid dan de kunstenaar wilde doen geloven.

Is met deze uitslag in Oost-Europa een gewicht vastgezet, de verkiezingsuitslag in Zuid-Afrika maakt de „balance of interests“ in het Britse Imperium duidelijk gevoeliger. De Britse staatslieden wordt de grond wel telkens opnieuw wankel onder de voeten. Ook dit risico-element schijnt een genoeg op zichzelf te kunnen worden. De Franse premier, evenwichtskunstenaar bij uitstek, gaat zijn kabinet weer in de waagschaal stellen; men rekent op een meerderheid: de evenwichtsbalk is trouwens een toestel, waarop de Franse gymnasten sterk zijn. Geheel in deze, tegelijk de traditionele, lijn bleef het Indonesische vraagstuk. Juist toen men zich wilde vermeien in de ruggesteun van de opheffing van het langdurig Australisch embargo, kwam de schok van de vermeende Russische erkenning der Republiek, die per saldo de Republiek tot ingewikkelde bewegingen schijnt te dwingen. De onderhandelingen gaan voort.

De tros is los! Nederlandse producten zijn onderweg naar het buitenland. Doch vóór het zover is, komt er heel wat kijken. Exporteren is tegenwoordig een zaak met veel haken en ogen.

Wend U daarom tot de A.B. Zij kan U van menige beslomming bevrijden.

AMSTERDAMSCH
 BANK N.V.

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
 PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
 VLAARDINGEN

Leest:

Handel buiten
VAKGROEP
is mogelijk

DE **ZAKENWERELD**
 WEEKBLAD VOOR HANDEL, INDUSTRIE EN FINANCIËN
 HERENGRACHT 342 - AMSTERDAM-C.

Naaml. Venn.
**Hollandsche
 Belegging- en
 Beheer-Mij.**

Keizersgracht 706 - Amsterdam
 Anno 1930

Beheer en Adviesgeving

voor

**PENSIOENFONDSEN,
 STICHTINGEN,
 ONDERNEMINGEN
 EN PARTICULIEREN**

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy;
 Drs. J. H. Gispén;
 Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;
 Dr. F. Ph. Groeneveld;
 A. C. Leeuwenburgh.

ROTTERDAMSCH
BANK

225 VESTIGINGEN
 IN NEDERLAND

VOLLEDIG

BEHEER

VAN

VERMOGENS

Behandeling van alle
 bankzaken

* *

Bezorging van alle
 assurantiën.

R. MEES & ZOONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS
 AMSTERDAM - ROTTERDAM - 'S-GRAVENHAGE
 DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN.

Groothandel

Weekblad voor de
 internationale handel

Heeft U al eens
 een proefnummer
 aangevraagd?

H. A. M. Roelants
 Schiedam

**N.V. KONINKLIJKE
 NEDERLANDSCHE
 ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo - Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
 zoutzuur, (alle kwaliteiten)
 vloeibaar chloor
 chloorbleekloog
 natronloog, caustic soda.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. S. Posthuma, *Nederlands-Indië in het kader van het E.R.P.*

Het herstel van de economische betrekkingen tussen Europa en Azië en voorzover Nederland betreft, speciaal van Nederland met Indonesië, moet van beslissende betekenis worden geacht voor de mogelijkheid tot een herstel van het economisch evenwicht in de wereld. Niet in die zin, dat men zou mogen concluderen, dat een herleving van het economisch verkeer met Indië een garantie zou bieden voor het slagen van het Marshall-plan — daarvoor zijn er nog te veel onzekere factoren — maar wél, dat zonder een wederinschakeling van Azië en een herstel van het rendement van de Europese beleggingen aldaar, het Marshall-plan tot mislukking zal zijn gedoemd.

Mr J. Linthorst Homan, *Zuivelaspecten.*

Nederland moet niet alleen beslissen, of het zijn landbouw wil behouden, maar ook, of het zijn landbouw wil laten medewerken in de grote exportproblemen. Daarin verschilt Nederland thans van België. Nederland en België/Luxemburg zullen daarom moeten weten, of zij als Benelux-complex willen streven naar een actieve dan wel naar een meer defensieve landbouwpolitiek. Samenwerking in de Benelux op zichzelf zal met name voor de zuivel de oplossing niet kunnen brengen. In het algemeen is van de vraag naar onze zuivelproducten alleen die naar boter zeer moeilijk. De Nederlandse zuivelindustrie is zich hiervan bewust en beijvert zich in diepgaande research. Men geve haar nog wat tijd.

Ir V. J. P. de Bloeq van Kuffeler, *Enkele problemen bij de opbouw van de IJsselmeerpolders.*

Een belangrijk probleem bij de uitvoering der Zuiderzeewerken is het vervormen van eindeloze, drassige vlakten ter grootte van een onzer kleinere provincies tot een sociaal, economisch, maatschappelijk en landschappelijk goed geoutilleerd gewest. Een tweetal publicaties van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, door schr. in dit artikel besproken, verschaft voor de oplossing van dit probleem belangwekkend materiaal. De eerste verschaft richtlijnen voor het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden bij de nog komende ontginningen; de tweede bestudeert het vraagstuk van bevolkingscentra in het kader van de te verwachten agrarische en industriële bedrijvigheid.

Tj. A. Meurs, *De beslechting van geschillen in het kader van het Handvest van Havana.*

Op verschillende plaatsen wordt in het Handvest van Havana de mogelijkheid geboden, van de hoofdregels af te wijken, indien bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven. Ook echter wanneer een lid met een beroep op deze regels handelt, dient hij steeds ervoor te waken, aan andere leden geen nodeloos nadeel te berokkenen. Hoofdstuk VIII van het Handvest geeft benadeelde leden het recht zich te beklagen en beschrijft tevens de procedure, die daarbij moet worden gevolgd. Door deze voorzieningen stelt een land zich thans bloot aan beoordeling van zijn handelingen op internationaal forum; wellicht zullen de betreffende bepalingen in de toekomst de belangrijkste van het Handvest blijken te zijn.

SOMMAIRE.

Professeur S. Posthuma, *Les Indes Orientales Néerlandaises et le P.R.E.*

La reprise des rapports économiques entre les Pays-Bas et les Indes Orientales Néerlandaises serait très importante pour la résolution des problèmes que pose la balance des paiements. En termes généraux on peut dire que le Plan Marshall manquera son but s'il ne rétablit pas les échanges commerciaux d'avant la guerre, entre l'Europe et l'Asie.

Dr. J. Linthorst Homan, *Le présent et l'avenir de l'industrie laitière néerlandaise.*

L'exportation de produits laitiers, notamment le beurre, rencontre différentes difficultés. Même une coopération dans le cadre de Benelux sera insuffisante pour résoudre ce problème. Toutefois, les recherches intensives, réalisées actuellement dans l'industrie laitière, permettent d'augurer des résultats favorables.

Dr V. J. P. de Bloeq van Kuffeler, *Les travaux de reconstruction dans les polders du Zuiderzée.*

L'auteur donne un aperçu des différents problèmes économiques, sociaux et géographiques qui sont à résoudre afin d'établir une société saine dans les polders du Zuiderzée.

Tj. A. Meurs, *L'arbitrage des litiges dans le cadre de la Charte de la Havane.*

Le chapitre VIII de la Charte de l'O.C.I., rédigée à la Havane, stipule la procédure à suivre en cas de litige entre les membres. Il n'est pas invraisemblable que cette réglementation se distinguera comme étant la partie la plus importante de la Charte, parce que dorénavant l'activité commerciale des pays peut faire l'objet d'un débat, devant un forum international.

SUMMARIES.

Professor S. Posthuma, *The Netherlands East Indies and the E.R.P.*

Re-establishment of economic relations between the Netherlands and the Netherlands East Indies would be very important for the solution of the Dutch balance of payments problem. Generally spoken the Marshall Plan will prove to be a failure if the prewar pattern of trade between Asia and Europe is not restored.

Dr J. Linthorst Homan, *Present and future of the Dutch dairy production.*

The export of dairy products from the Netherlands, especially butter, is meeting with several difficulties. Benelux cooperation as such will prove to be insufficient to solve this problem. However, favorable results are to be expected from the intensive research, at present performed by the dairy industry.

Dr V. J. P. de Bloeq van Kuffeler, *Building up new land in the Zuiderzee polders.*

A survey of the various economic, social and geographic problems which have to be solved in order to establish a healthy society in the Zuiderzee polders.

Tj. A. Meurs, *Settling disputes by means of the I.T.O. Charter.*

Chapter VIII of the I.T.O. Charter, as drafted in Havana, outlines the procedure which has to be followed if disputes between members present themselves. It is not impossible that these provisions will prove to be the most important part of the Charter, because hence-forward the trade activity of separate countries may be brought before an international forum.

NEDERLANDS-INDIË IN HET KADER VAN HET E.R.P.

Het E.R.P. beoogt de getroffen Europese landen de mogelijkheid te geven zich in de eerstvolgende vier jaren dusdanig te herstellen, dat zonder verdere Amerikaanse staatshulp een eventueel resterende tekort kon worden gehandhaafd. Eventueel resterende tekorten op de betalingsbalansen zouden bij handhaving of instelling van een vrije convertabiliteit der valuta door particuliere credieten moeten kunnen worden verzekerd. Van de vele voorwaarden, waaraan zal moeten worden voldaan teneinde dit doel inderdaad te kunnen verwezenlijken, behoort als één van de belangrijkste te worden genoemd het herstel van normale economische en financiële betrekkingen met Nederlands-Indië.

De betekenis van deze betrekkingen voor de Nederlandse economie is indertijd berekend door Derksen en Tinbergen¹⁾. Deze berekeningen leidden tot het volgende resultaat:

	Gemiddelden 1925—1934		Gemiddelden 1938	
	In miljoenen gulden	In pCt van het nationale inkomen	In miljoenen gulden	In pCt van het nationale inkomen
Primaire inkomens:				
1. Dividend, rente pensioenen, scheepvaart en uitvoer	398	7,2	353	6,9
2. Handel in koloniale producten en enkele andere posten	60 ²⁾	1,1	35	0,7
3. Niet uitgekeerde winsten der Indische maatschappijen (zeer ruwe raming)	30	0,5	40	0,8
Secundaire inkomens:				
70 % van 1 plus 2	324	5,8	272	5,3
Totale bijdrage tot het nationale inkomen van Nederland, afgerond	810	15	700	14
Inkomen van Nederlanders (trekkers in Indië ³⁾)	225	4,1	120	2,4
Nationaal inkomen	f 5.500 mill.		f 5.100 mill.	

¹⁾ Ruwe schatting; gegevens voor de berekening over de periode 1925—1934 stonden voor deze posten vrijwel niet ter beschikking. Echter kon aangenomen worden, dat het totale bedrag wel belangrijk hoger moest zijn dan in 1938.

²⁾ Niet begrepen onder het nationale inkomen van Nederland.

Bovenstaande cijfers geven intussen nog slechts een gedeeltelijke aanwijzing voor de betekenis van een herstel der normale economische betrekkingen met Nederlands-Indië voor onze volkshuishouding. Afgezien van de verwoesting, de intering op voorraden en de slijtage zowel van kapitaalgoederen als van duurzame verbruiksgoederen, die Nederland door de oorlog heeft geleden en die met behulp van onder het E.R.P. te financieren aankopen in de Western Hemisphere grotendeels zullen kunnen worden hersteld, heeft de oorlog ons volksbestaan op drie punten ernstig ondermijnd:

1. de revolutie in Indië heeft ons beroofd van de inkomsten op onze kapitaalbeleggingen in de tropen en ons daartegenover zware militaire lasten opgelegd. De politieke onafhankelijkheid van Indonesië doet verder de vraag rijzen, of, nu — dank zij de politieke actie — weer in grote gebieden van Java en Sumatra kan worden gewerkt en het herstel van de door de Japanners en de Republikeinen aangerichte verwoestingen is begonnen, althans op economisch gebied op een terugkeer van de vooroorlogse verhoudingen, ten opzichte van deze gebieden mag worden gerekend;

2. de verwoesting van Duitsland, de scheiding van dit land in een Oostelijk en Westelijk gedeelte en de tot nog toe door de geallieerde Mogendheden in de Westelijke zônes gevolgde politiek hebben ons land beroofd van een groot deel van zijn achterland en

3. wij zijn verplicht geweest in de drie jaren, liggende tussen de bevrijding en de eerste verschepingen onder het E.R.P., voor ongeveer 2 miljard aan buitenlandse cre-

³⁾ Speciale onderzoeken no. 2 van de Nederlandse Con'unctuur, October 1939.

dieten op te nemen en voor ongeveer eenzelfde bedrag aan goud en buitenlandse activa af te stoten. In beide gevallen betreft het overwegend dollarleningen en dollaractiva. Ongeveer de helft van het totaal der geliquideerde activa bestond uit rentegevende beleggingen. Aannemende, dat een niet onaanzienlijk gedeelte van de Marshall-hulp eveneens het karakter zal dragen van een lening en dat ter uitvoering van ons herstelprogramma naast de Marshall-hulp nog verdere credieten in het buitenland zullen moeten worden opgenomen, lijkt de veronderstelling niet gewaagd, dat aan het einde van het E.R.P. de Nederlandse balans van schulden en vorderingen alleen reeds uit hoofde van het opnemen van dollarverplichtingen en verlies van rentegevende dollaractiva 4 à 5 miljard slechter zal zijn geworden dan vóór de oorlog.

De betekenis van de sub 1 genoemde verhouding tot Indië voor ons toekomstige economisch leven wordt door de combinatie met de sub 2 en 3 genoemde punten zoveel te ernstiger.

Het verlies van Duitsland als afzetgebied betekent, dat een groot gedeelte van ons productie-apparaat zijn waarde verliest; men denke slechts aan ons haven- en scheepvaartbedrijf en onze tuinbouw. Het verlies van Duitsland als leverancier dwingt ons voor een groot deel van onze aankopen terug te vallen op landen, die zich met onze traditionele leveranties en exporten naar Duitsland niet laten betalen. Dit geldt zeer in het bijzonder voor onze aankopen in Amerika. Vóór de oorlog maakte de Duitse import ongeveer 22 pCt uit van onze totale invoer. Op het ogenblik bedraagt dit percentage nog geen 2 pCt. Daartegenover staat een vergroting van het Amerikaanse aandeel in onze invoer, ongeveer overeenkomende met de achteruitgang van het Duitse percentage. Niet alleen onze ligging, maar ook onze gehele economische structuur maakt het onmogelijk, dat wij onze diensten aan het buitenland en onze exporten zodanig transformeren, dat wij daardoor zonder inschakeling van Azië onze inkomsten ook maar in een enigszins belangrijke mate zullen kunnen vergroten.

Ongetwijfeld zullen wij mogen aannemen, dat vroeg of laat Duitsland, althans de Westelijke zônes, weer in het internationale verkeer worden ingeschakeld. Ook lijkt het aannemelijk, dat daarmee een belangrijk gedeelte van de maatregelen der bezettingsautoriteiten, die een herstel van de natuurlijke economische verbanden tussen Nederland en Duitsland tot nog toe in de weg staan, aan scherpte zal verminderen en misschien zelfs grotendeels zal verdwijnen, maar toch is het nauwelijks aan te nemen, dat in de enkele jaren van het E.R.P. Duitsland zijn betekenis als afnemer en leverancier ook maar bij benadering zal terugkrijgen. Wij staan dus voor het feit, dat wij uit dezen hoofde meer dan vóór de oorlog inkomsten zullen moeten zien te verkrijgen uit leveranties en exporten, die dollars opbrengen.

De sub 3 genoemde achteruitgang van onze betalingsbalans ten opzichte van het dollargebied stelt ons voor dezelfde noodzaak. Zelfs wanneer wij eens een ogenblik afzien van de aflossingsverplichtingen op onze buitenlandse schulden en uitgaan van de veronderstelling, dat op de een of andere wijze op de vervaldata schuldvernieuwing zal kunnen plaats vinden, dan nog zullen wij alleen uit hoofde van inkomstenderving uit dollarbeleggingen en rentebetaling op dollarleningen binnen afzienbare tijd enige honderden miljoenen per jaar aan dollars meer moeten verdienen dan vroeger.

Op zichzelf is dit reeds een optimistische veronderstelling. De Verenigde Staten zijn een nog jonge crediteurstaat en het is een eigenschap van nieuwe crediteuren, dat zij de uitgeleende hoofdsommen maar al te gaarne op de vervaldatum terugontvangen. De 19e-eeuwse ervaring, toen de crediteurlanden en met name Engeland zijn beleggingen in het buitenland van jaar tot jaar deed aangroeien en zelfs in periodes van depressie het totaal van zijn buitenlandse

investerings ternauwernood verminderde, behoeft onder de 20e-eeuwse verhoudingen zeker niet richtinggevend te zijn.

De vraag, in hoeverre het mogelijk zal blijken inderdaad met behulp van het E.R.P. tot een nieuw evenwicht te komen, laat zich derhalve niet beantwoorden op grond van berekeningen, die ervan uitgaan, dat met het fysiek herstel van ons productie-apparaat ook de vraag naar onze producten in het buitenland pari passu zal stijgen. Een dergelijke veronderstelling is niet geoorloofd, omdat en de richting van onze buitenlandse handelsbetrekkingen tengevolge van de toestanden in Duitsland, en de richting van onze betalingsverplichtingen uit hoofde van de verschuivingen in onze vorderingen- en schuldenbalans de verplichting voor ons medebrengt, in het internationale verkeer vergeleken met vóór de oorlog een surplus aan dollars te verwerven, waartoe ons productie-apparaat in Europa langs directe weg niet in staat is. De artikelen, die Amerika van node heeft en waarvoor men bij een economisch herstel een in omvang groeiende markt mag verwachten, zijn grondstoffen en voedingsmiddelen, die niet het moederland, maar slechts de tropen kunnen leveren.

Zo gezien krijgt een herstel van de economische betrekkingen met Nederlands-Indië niet alleen betekenis in zoverre daarmee één van onze drie momenteel verstopte welvaartsbronnen weer zou komen te vloeien, maar een betekenis, die daar ver bovenuit gaat. Zonder een wederinschakeling van onze economische activiteit in Indonesië kan zelfs het meest volledig herstel van ons Europees productie-apparaat de vergroting van onze dollaruitgaven uit hoofde van verschuivingen in Oost-Europa en onze vermindering aan dollarinkomsten uit hoofde van onze gewijzigde schuldenbalans niet goedmaken.

De omstandigheid, dat wij vóór de oorlog een gouden standaard hadden, d.w.z. dat er praktisch gesproken een internationaal geldwezen bestond, waardoor importen uit het ene land zonder enige complicatie konden worden verrekend met de opbrengsten van gepresteerde diensten in andere valuta, mag ons nimmer de ogen doen sluiten voor het feit, dat dit alleen mogelijk was dank zij een multilateraal economisch verkeer, waarbij de Europese werkzaamheid in Azië één van de wezenlijke bestanddelen was.

Het is volkomen juist, dat er jaren zijn geweest, waarin de rente- en dividendbetalingen uit Indië ternauwernood voldoende waren om de nieuwe investeringen aldaar te dekken. Dit neemt niet weg, dat zelfs in die jaren het uitvoersaldo van Indië naar de dollargebieden de mogelijkheid bood valuta's, waarvan wij een „surplus" hadden, om te zetten in dollars.

In 1938 had Nederland een invoersurplus uit de Verenigde Staten van f 116 miljoen. Doordat de import echter berekend is op c.i.f.-prijzen en de uitvoer op f.o.b.-prijzen, zal het hiervoor aan dollars te betalen bedrag waarschijnlijk iets lager zijn geweest. Hiertegenover stond ten eerste een direct uitvoersurplus van Nederlands-Indië naar de Verenigde Staten van f 34 miljoen en ten tweede het feit, dat een groot gedeelte van de Indische uitvoer naar Singapore eveneens uiteindelijk voor Amerika bestemd was. Over het juiste bedrag hiervan ontbreken nauwkeurige gegevens, doch aangenomen mag worden, dat tezamen met het directe uitvoeroverschot de handel via Singapore het overgrote deel van het Nederlandse importsurplus uit de Verenigde Staten dekte. Tenslotte dient dan nog in aanmerking te worden genomen, dat een niet onbelangrijk gedeelte van de Indische uitvoerproducten via Nederland naar Amerika werd verkocht, waardoor ten eerste het reeds genoemde Nederlandse invoersaldo uit de Verenigde Staten, niet onbelangrijk kleiner was dan het anders geweest zou zijn en waarvan ten tweede dollarinkomsten voor het moederland, die in bovenstaande cijfers niet zijn begrepen, het gevolg waren.

Hoezeer wij overigens bij dit alles hebben te maken met een probleem, waarvan de betekenis ver uitgaat buiten de grenzen van Nederland en dat geheel West-Europa raakt, moge blijken uit de volgende staten, welke zijn ontleend aan een publicatie van de Volkenbond: „The Network of World Trade" (Genève 1942):

1928			
Invoer (zonder goud) in de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) uit:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	100	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	220		
Z.O. Azië	500		
			Verenigd Koninkrijk
	820		1.130
Uitvoer (zonder goud) uit de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) naar:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	70	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	60		
Z.O. Azië	160		
			Verenigd Koninkrijk
	290		2.560
Saldo invoer	-530	Saldo uitvoer	+ 1.430

1935			
Invoer (zonder goud) in de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) uit:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	40	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	90		
Z.O. Azië	300		
			Verenigd Koninkrijk
	430		590
Uitvoer (zonder goud) uit de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) naar:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	50	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	30		
Z.O. Azië	90		
			Verenigd Koninkrijk
	170		1.070
Saldo invoer	-260	Saldo uitvoer	+ 480

1938			
Invoer (zonder goud) in de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) uit:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	40	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	90		
Z.O. Azië	310		
			Verenigd Koninkrijk
	440		510
Uitvoer (zonder goud) uit de Verenigde Staten (in miljoenen dollars) naar:			
Afrika (behalve Z.Afrika)	50	excl. USSR	Industrieel cont. Europa niet-industrieel cont. Europa
India, Burma, Ceylon	50		
Z.O. Azië	150		
			Verenigd Koninkrijk
	250		1.460
Saldo invoer	-100	Saldo uitvoer	+ 950

Het feit, dat de Verenigde Staten procentueel belangrijker waren als importeurs van Indische producten dan als exporteurs naar de tropen, blijkt voorts uit onderstaande tabel:

Het procentuele aandeel, resp. van het moederland en van de Verenigde Staten in de buitenlandse handel van drie landen in Z.O.-Azië.

	Br. Malakka 1928—1938		Fr. Indo-China 1928—1938		Ned.-Indië 1928—1938	
Invoer uit:						
moederland	17%	22%	41%	53%	20%	23%
Ver. Staten	3%	4%	5%	5%	10%	13%
Uitvoer naar:						
moederland	12%	15%	21%	47%	17%	20%
Ver. Staten	42%	30%	3%	9%	13%	14%

Met de bovenstaande cijfers voor ogen kan moeilijk worden ontkend, dat het herstel van de economische betrekkingen tussen Europa en Azië en voorzover Nederland betreft, speciaal van Nederland met Indonesië, van beslissende betekenis moet worden geacht voor de mogelijk-

heden tot een herstel van het economisch evenwicht in de wereld. Niet in die zin, dat men zou mogen concluderen, dat een herleving van het economisch verkeer met Indië een garantie zou bieden voor het slagen van het Marshall-plan — daarvoor zijn er nog teveel andere onzekere factoren — maar wél, dat zonder een wederinschakeling van Azië en een herstel van het rendement van de Europese beleggingen aldaar, het Marshall-plan tot mislukking zal zijn gedoemd.

De vraag, in hoeverre de politieke onafhankelijkheid van Indonesië zulk een herstel in de weg zou kunnen staan, is een vraag van tamelijk speculatieve aard, die ik hier niet zal trachten uitvoerig te beantwoorden.

Hoopvol is in ieder geval de omstandigheid, dat ondanks alle politieke hartstochten de verhouding tussen de Indonesiërs en de Nederlandse ondernemers niet ernstig blijkt te hebben geleden.

Onzeker is, in hoeverre met het terugtrekken van het Nederlands gezag de Indonesiër in staat zal blijken een geordende samenleving met rechtszekerheid en een financieel verantwoord beheer te voeren. Veel, zo niet alles, zal hier afhangen van de vraag, of en in hoeverre hij bereid zal blijken daarbij op de ervaring van zijn Nederlandse partner te blijven steunen.

Zorgelijk blijft het feit, dat het zelfs vóór de oorlog nooit volledig uitgeroeide bendewezen door Japane scholing en met de revolutionaire impuls een voortdurende bedreiging zal blijven, wanneer daartegen niet met kracht en zonder aanzien des persoons wordt opgetreden, een eis, die zich alleen laat verwezenlijken, wanneer de feitelijke leiding in het Indonesische politie-apparaat (om niet te zeggen leger) aan Westerse handen wordt toevertrouwd.

Onherstelbaar blijft de schade van de internationale inmenging in de Nederlandse en Indonesische verhoudingen, een inmenging, die weliswaar grotendeels zijn oorsprong vond in de feitelijke omstandigheden na de oorlog, doch waarvoor wij zelf de volkenrechtelijke grondslag hebben gelegd in de ondoordachte formuleringen van het zgn. accoord van Linggadjati.

Amsterdam.

S: POSTHUMA.

ZUIVELASPECTEN.

Het kan zijn nut hebben, een kort overzicht te geven van de situatie in de Nederlandse zuivelindustrie. Immers, ook op dit terrein wordt de noodzaak van heroriëntering gevoeld en ook hier is men werkzaam voor modernisering.

Wij mogen hier achtereenvolgens bespreken de zuivel-situatie in 1939 en 1947, het vraagstuk van kwaliteit en kostprijs, de afzet, de research, de organisaties en enkele speciale vragen. Het complex is daarmee niet uitputtend behandeld; wij streefden slechts naar een aangeven der grootste lijnen en naar een openen van het gesprek. Onze zienswijze is een persoonlijke. De gegevens zijn, waar mogelijk, verkregen uit de officiële bronnen.

A. De zuivelsituatie in 1939 en in 1947.

Enkele gegevens over 1939 en 1947 zijn van belang. Het jaar 1939 is gekozen als het laatste vóór-oorlogse jaar, ofschoon het reeds verre van normaal was; het jaar 1947 was rustiger dan 1946, ofschoon uiteraard vele grote vraagstukken zich nog niet hadden — en ook nu nog niet hebben — afgetekend. Men vergete bovendien niet de bijzondere weersomstandigheden van 1947! (zie tabel).

De melkproductie per koe was in Nederland verreweg de hoogste van de wereld. Daarentegen was de melkconsumptie per hoofd der bevolking vrij laag; Nederland staat daarin ongeveer in het midden van het wereldlijstje der zuivellanden.

B. De kwaliteit.

Vóór de oorlog stond de kwaliteit der Nederlandse

	1939	1947
Oppervlakte grasland, in ha	1.341.000	1.228.500
Import van veevoeder, in tonnen	244.751	163.951
Aantal veehouders	218.000	
Aantal melkkoeien	1.550.000	1.269.100
Melkproductie, in tonnen	5.450.000	3.600.000
Ontvangen aan Zuivelfabrieken en Melk-inrichtingen, in tonnen	5.250.000	2.882.049
Consumptiemelk, productie in tonnen	1.225.686	1.400.700
Boter, " " "	108.348	52.500
Kaas, " " "	120.648	53.100
Gecondens. melk, " " "	145.000	36.000
Melkpoeder, " " "	37.341	15.800
Export boter, " in tonnen	56.434	
" kaas, " " "	51.952	
" gecondens. melk, " " "	143.793	
" melkpoeder, " " "	15.600	
Waarde zuivelexport, in guldens	115.500.000	85.199.000

zuivelproducten hoog. Reeds de grondstof, de melk, was van prima kwaliteit. De boter was zeer goed, de kaas werd in verschillende beste soorten aan de markt gebracht, de gecondenseerde melk was in de tropen houdbaarder dan die van de meeste andere landen.

De huidige kwaliteit van de melk is in doorsnee wel weer tot het oude peil gestegen. De boter is goed, voorzover niet overheidsmaatregelen m.n. de koelhuisboter in gehalte en smaak deden dalen. De gecondenseerde melk gaat voortdurend vooruit en houdt de leiding. Met de beperkte middelen van vandaag werken de laboratoria van Overheid, zuivelbonden en fabrieken op volle kracht; nagegaan wordt, wat het buitenland sinds 1940 bereikte en ook eigen nieuw initiatief schiet niet te kort.

De zuivelorganisaties bestuderen de vragen van de zogenaamde „uitbetaling naar kwaliteit”, waarbij gezocht wordt naar de beste methoden voor kwaliteitsbepaling van de melk en naar de beste prikkels, ook financiële, om de veehouder aan te zetten tot steeds verdere opvoering van de kwaliteit van zijn melk. De controle op echtheid en kwaliteit der zuivelproducten is in Nederland gedegen georganiseerd en bovendien gaan de organisaties en de overheidsdiensten in onderling overleg na, wat daarin nog kan worden gemoderniseerd.

C. De kostprijs.

In zijn leerzame prae-advies voor de Vereniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek heeft Dr H. J. Frietema duidelijk beschreven, dat de kostprijs der Nederlandse agrarische producten hoog moet liggen, waar wij in ons zo dicht bevolkte land met zijn hoge sociale niveau tot grote uitgaven voor grond en werk verplicht zijn.

De kostprijs van zuivelproducten wordt goeddeels bepaald door de kostprijs van de grondstof, de prijs van vervoer naar en verwerking in de fabrieken en de kosten na de bereiding. Willen wij de kostprijs drukken, dan zullen wij alle deze factoren onder het oog moeten nemen.

De voornaamste factor is wel de productieprijzen van de melk. Immers, de vervoerskosten en de fabriekskosten liggen in Nederland door sociale gewoonten wel hoog, doch niet zóveel hoger dan in het buitenland, dat zulks de beslissing zeer belangrijk kan beïnvloeden. De grootste concurrentiefactoren liggen op de boerderij. Onze grond- en pachtprizen zijn hoog. Ons land is wel uitermate geschikt voor de veehouderij, doch ten eerste is ons klimaat kostbaarder dan dat van andere landen — men denke bijv. aan het ontbreken van dure stallen en dure bijvoeding in Nieuw-Zeeland met zijn milde klimaat — en bovendien is onze intensieve landbouw langzaam gegroeid in een dikwijls zeer irrationele verkaveling. De hiermede verbandhoudende vraagstukken worden thans met bijna koortsachtige ijver, doch zeer nauwgezet bestudeerd: bodemkartering is in volle gang, nieuwe grote lijnen voor ingrijpende ruilverkaveling tekenen zich af, de studie van ontginning en herontginning, van de waarden der grassoorten, van moderne bemesting en van waterstaatkundige vragen is in volle gang. De best geleerden wijden hun aandacht aan de vragen van de meest rationele fokkerij: de inaugurale rede van Prof. Ir W. de Jong te Wageningen heeft op zichzelf reeds aangetoond, dat men

niet vasthoudt aan het historische, doch aan de utiliteit. Hetzelfde geldt voor de veevoeding, waar eveneens nieuwe methoden baanbreken. De gezondheidsdiensten voor dieren zijn doende, achterstand in te halen. De methoden van melkwinning zijn en worden in het buitenland bestudeerd en reeds bracht Nederland een noviteit door het melken met machines per Jeep, welk systeem in Groningen is ingezet en snel navolging vindt. Er is geen factor van de kosten op de boerderij, welke niet langs de beste wegen wordt nagegaan.

Het spreekt vanzelf, dat een belangrijke factor ligt in de melkoppbrengst per koe, omdat immers juist de top-productie de voordelen brengt. Dat dit samenhangt met vraagstukken van de import van veevoeder, maakt deze vraag thans wel moeilijk.

Zien wij naar de vragen van kosten van vervoer en verwerking naar en in de fabrieken en melkinrichtingen, dan rijst de vraag van de concentratie dezer fabrieken en inrichtingen. Dit vraagstuk ondervindt thans veel belangstelling. De oude fabrieken dateren uit de tijd, waarin de „actie-radius” van paard en wagen bepalend was voor de dichtheid van het fabrieksnet, tezamen met verschillende dorpsfactoren. Nu toch ingrijpende modernisering van verschillende fabrieken noodzakelijk is — de oorlog bracht achterstand, veelal zelfs directe schade of zelfs totaal verlies —, wordt nagegaan, waar het evenwichtspunt ligt tussen utiliteit en andere factoren. Uit de dagbladberichten heeft men kunnen zien, dat er concentraties plaatsvinden in de particuliere industrie. In de coöperatieve industrie heeft men dadelijk na de bevrijding het vraagstuk in het buitenland bestudeerd: met name in Zweden hebben zich in dit opzicht in de laatste jaren belangrijke gebeurtenissen voorgedaan. Vast staat wel, dat al te kleine fabrieken een te laag rendement hebben, doch dat daarentegen al te grote fabrieken te hoge vervoerskosten krijgen. Nederland vindt vermoedelijk baat bij een rustige concentratie en bij een vorm, welke hier en daar reeds goede toepassing vindt, met name de totstandkoming van speciale fabrieken voor een groot rayon, opgebouwd op een basisnet van bestaande kleine fabrieken. Dit vraagstuk is ook daarom moeilijk, omdat er weinig deviezen zijn voor nieuwbouw en blijkbaar ook voor normale modernisering van het bestaande apparaat. De grootste zuivelfabriek in Nederland verwerkte in 1947 38.061.491 kg melk, de kleinste 55.818 kg. Intussen wordt ook door proefnemingen met de nieuwste buitenlandse machines nagegaan, op welke wijze de kwaliteit nog is op te voeren en kostenbesparing kan worden verkregen.

Ook ten aanzien der distributiekosten is verbetering noodzakelijk. De juiste vorm van samenwerking, ter verhoging van de mogelijkheden in het buitenland en ter verbetering van de afzet in het eigen land, is nog niet gevonden, doch er is overleg gaande. Hierin is hier en daar het buitenland ons ver voor.

D. De research.

De research geschiedt thans in het Rijkslandbouwproefstation te Hoorn en verschillende eigen laboratoria van fabrieken en zuivelbonden. Grote versterking mogen wij verwachten van het Nederlands Instituut voor Zuivelonderzoek, dat in oprichting is.

Van 1942 tot 1947 heeft de Algemeene Nederlandsche Zuivelbond wetenschappelijk zuivelonderzoek laten verrichten door het laboratorium van de Bataafsche Petroleum Maatschappij te Amsterdam. Hiervan zijn uitvoerige rapporten verschenen en met de voorlichtende instanties op zuivelgebied behandeld, terwijl hieromtrent na de oorlog publicaties in de Engelse taal zijn gedaan.

E. De organisaties.

De overheidsleiding van de zuivel berust bij de Directeur van het Zuivelwezen op het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening.

De vrije organisaties zijn de Algemeene Nederlandsche Zuivelbond, een federatie van acht regionale bonden, in totaal omvattende 429 coöperatieve fabrieken met een melkcomzet in 1947 van 2.073.000 ton; de Vereeniging voor Zuivelindustrie en Melkhygiëne, omvattende 173 particuliere fabrieken met een melkcomzet in 1947 van pl.m. 800.000 ton; en de Bond van Kaasproducenten, een organisatie van pl.m. 1.000 zelfkazende boeren in het Westen des lands. Daarnaast bestaan nog andere organisaties, van welke wij mogen noemen de Coöperatieve Melkafzet Centrale te Den Haag, met 11.500 leden-veehouders. In de wereld der coöperatie is veel beweging. Vraagstukken van versterking der inwendige structuur der organisatie en vraagstukken van concentratie en andere vormen van economische samenwerking vinden in de acht regionale bonden oplossingen, welke aansluiten op aard en karakter van het betrokken gebied.

De Algemeene Nederlandsche Zuivelbond (F.N.Z.), de genoemde V.V.Z.M. en de Bond van Kaasproducenten hebben in 1947 gezamenlijk een „Centrale Zuivelcommissie” gevormd, in welke commissie de centrale vraagstukken worden behandeld. Inzake het vraagstuk der publiek-rechtelijke bedrijfsorganisatie is er de moeilijkheid, dat de zuivel zowel landbouw- als industriële elementen heeft. De F.N.Z. heeft geregeld contact met de Stichting voor den Landbouw.

De F.N.Z., de V.V.Z.M., de Bond van Kaasproducenten en de Contrôlestations vormen een Nationaal Comité van de Internationale Zuivelbond, welke bond alle zuivellanden omvat behalve Rusland en de Verenigde Staten van Noord-Amerika, welke beide landen in 1946 zijn uitgenodigd voor toetreding tot de Internationale Zuivelbond. In 1949 wordt te Stockholm het 12e Internationaal Zuivelcongres gehouden. Sinds 1946 beweegt de Internationale Zuivelbond zich ook op economisch gebied, waartoe reeds contacten met de F.A.O. zijn gelegd.

F. Enkele vragen.

Laten wij enkele strijdvragen met een kort woord aanduiden.

Daar is dan in de eerste plaats de vraag naar de positie van de landbouw in Nederland. Principieel gaat het om de vraag, of ons volk zijn landbouw wil zien als onmisbaar onderdeel van zijn volkshuishouding of niet. Zo ja, dan zal de landbouw, ook de zuivel, na zich tot het alleruiterste te hebben gemoderniseerd en gerationaliseerd, ook recht hebben op de bestaanszekerheid, welke ook aan andere volksgroepen wordt verschaft. Ons volk moet dit probleem ronduit durven stellen en ronduit beantwoorden; er bestaat hierin nog al te veel onzekerheid en helaas psychologisch héél diep liggend misverstand.

Dit vragencomplex zal op korte termijn moeten worden beantwoord, nu ten aanzien van de industrialisatie, de Benelux en het Marshall-plan directe en concrete antwoorden nodig zijn. Men kan het ongeveer aldus formuleren: Nederland moet niet alleen beslissen, of het zijn landbouw wil behouden, maar ook of het zijn landbouw wil laten medewerken in de grote exportvragen. Daarin verschilt Nederland thans van België²⁾. In beide landen is de kleine landbouw overheersend, in tegenstelling tot bijv. Amerika en Australië, waar vooral grote bedrijven zijn. Nederland stelde door import van veel kunstmest en veevoedsel ook de kleine landbouw in staat, aan het veredelingsproces deel te hebben, waardoor het geïmporteerde een zéér hoog exportrendement kon geven. Stopt men nu deze invoer, dan daalt het bedrag aan deviezen, dat men met export van het veredelde product verkrijgt, sterker dan de besparing bij de import, naar Ir J. B. Obbink onlangs voor veevoeder nog in „De Nieuwe Veldbode” berekende. Wat bekend is over het Marshall-werk, doet wel zien, dat ook inzake het Marshall-plan dit vraagstuk

²⁾ Zie wat Mr H. J. Louwes hierover schreef in dit blad van 5 November 1947, No. 1591.

actueel is. Kortom: Nederland en België-Luxemburg zullen moeten weten, of zij als Benelux-complex willen streven naar actieve landbouwpolitiek, gelijk Nederland steeds deed, dan wel of zij meer defensieve landbouwpolitiek willen voeren, als — over het geheel genomen — België meer deed. Dat de samenwerking in de Benelux op zichzelf de oplossing met name voor de zuivel niet zal kunnen brengen, blijkt duidelijk uit wat Dr K. Pinxten schrijft in zijn boek „Grondtrekken van de Belgische landbouweconomie”, waar hij de cijfers en getallen van België en Nederland uit 1938 geeft:

Veestapel, boter- en kaasproductie in 1938 (in 1.000).

	België	Nederland
Rundvee st.	1.954	2.763,5
Melkkoeien st.	1.077	1.503
Boter		
Productie kg	66.152	100.987
In- (—) en uitvoersaldo (+)	— 1.152	+ 52.203
Kaas		
Productie kg	5.700	125.045
In- (—) en uitvoersaldo (+)	— 24.000	+ 58.491

Dit brengt ons op de vraag van de zuivel in de Nederlandse landbouw. De zuivelindustrie is én om sociale én om economische redenen onmisbaar. Alom roept men om industrialisatie en elke nieuwe industrie wordt met gejuich begroet, maar deze bestaande exportindustrie, welke een natuurlijk product van onze natuurlijke bodem verwerkt, ziet nog geen duidelijk verschiep. Zelfs gaan er hardnekkige geruchten, dat sommigen de grondstof, de melk, naar Engeland willen gaan exporteren. Wil men Engeland helpen, dan helpe men het niet aan grondstof om het in staat te stellen, met Engelse producten met ons te gaan concurreren — denk aan de strijd op het terrein van de gecondenseerde melk voor de Dominions! — doch dan helpe men het aan goede Nederlandse producten: boter, kaas, gecondenseerde melk, desgewenst consumptie-melk in flessen.

De vraag onzer producten is eigenlijk alleen voor de boter zeer moeilijk. De productiekosten van onze boter liggen nog hoog. Bij het huidige tekort aan consumptievetten zal de wereld onze boter nog wel afnemen, doch er zal een andere tijd komen en dan moeten wij met onze productieprijzen de wereldmarkt kunnen blijven bereiken. De Nederlandse zuivelindustrie is zich hiervan bewust en beijvert zich in diepgaande research en economische studie. Men geve haar nog wat tijd.

Boven heel dit vraagstuk zweeft de margarine-activiteit. Men beoordele dat vraagstuk van geen van beide zijden eenzijdig: ten eerste moet de landbouw beseffen, dat de kostprijs van het huishoudvet een hoogst belangrijk is, doch anderzijds erkenne men, dat het botervraagstuk samenhangt én met smaak en voedingswaarde én met de principiële visie van volk- en Overheid op het bestaansrecht van de nationale landbouw. De komende jaren zullen op dit veld hoogst spannend en interessant worden!

Vast staat, dat ons volk naar twee zijden gediend zal zijn door zeer sterke verhoging van de consumptie van melk, vermoedelijk steeds meer prima flessenmelk. Wij staan daarin achter. Melkgebruik dient de volksgezondheid én helpt de landbouw uit vragen, welke in de komende jaren bij productie op volle capaciteit weer zullen rijzen. Dat ook hierin de Benelux-vraag een belangrijke is, wordt in Nederland en in België volop beseft; besprekingen hierover zijn ook tussen de organisaties reeds ingezet. De Internationale Zuivelbond zal dit vraagstuk der melkconsumptie over heel de wereld behandelen in zijn vergadering te Kopenhagen in de herfst van 1948.

Naast de vraagstukken van industrialisatie, Benelux en Marshall-plan, is ook het vraagstuk van West-Duitsland actueel.

Kortom: er zit beweging in de Nederlandse zuivelwereld. Men vergete vooral niet, dat het werk in deze sector zeer moeilijk is, zolang er geen vastere plannen zijn in het

nationale beleid ten aanzien van landbouw en industrialisatie. Het gaat hier om kolossale vaderlandse waarden! Groningen.

J. LINTHORST HOMAN.

ENKELE PROBLEMEN BIJ DE OPBOUW VAN DE IJSELMEERPOLDERS.

De uitvoering der Zuiderzeewerken bracht drie grote, belangrijke problemen met zich, waarvoor elders tevergeefs naar gelijkwaardige voorbeelden werd gezocht; zij betreffen de afsluiting van een zeeboezem van 360.000 ha, waardoor buitenwaarts een ingrijpende wijziging in de getijbeweging werd veroorzaakt, het cultuurrijp maken van de dichte, structuurloze, zilte voormalige zeebodem en het vervormen van eindeloze, drassige vlakten ter grootte van één onzer kleinere provincies tot een sociaal, economisch, maatschappelijk en landschappelijk goed geoutilleerd gewest.

De beide eerstgenoemde problemen zijn met succes opgelost, dank zij ernstige voorbereiding, bestaande in het verzamelen van gegevens betreffende de aanwezige toestand en enigermate vergelijkbare gevallen, wetenschappelijk en proefondervindelijk onderzoek, zomede nauwgezette en critische controle van de verschijnselen, welke zich bij de uitvoering voordeden. De moeilijkheden bij het laatste probleem nemen toe naar gelang de oppervlakte van de drooggelegde polder groter wordt en culminereren derhalve in de Zuidelijke polders, die als een geheel ter grootte van 150.000 ha moeten worden gezien. De oplossing van dit probleem vraagt dus nog de volle aandacht en om deze te doen slagen, moeten naar het voorbeeld bij de twee andere problemen even grondige, voorbereidende studies worden gemaakt. Het huidige geslacht zou zich te schande maken, wanneer het wel een grootse onderneming aanvatte, maar niet in staat zou zijn van het nieuwe land een gebied te maken, waar efficiënt gewerkt kan worden, waar het goed wonen zal zijn en waarvoor het eigen landschapsschoon ons mooie land waardig zal zijn.

De beide onlangs verschenen werken van Dr Takes¹⁾ leveren nu belangrijke bijdragen tot de voorbereiding van de opbouw van het nieuwe land.

In het boek *Pioniers in den Noordoostpolder gedurende de oorlogsjaren 1941 en 1942* zijn de uitkomsten verwerkt van een onderzoek naar de sociale toestand der ontginningsarbeiders in de polder tijdens de eerste jaren van het droogvallen. Het onderwerp leent zich dus niet zo zeer voor een uitvoerige bespreking in dit blad. Wel is echter een grondige kennis van de moeilijkheden van sociale aard, die zo wel directie als arbeiders ondervinden bij de arbeid in eindeloze, drassige vlakten ver van de bewoonde wereld, waar elke accommodatie voor menselijk verblijf ontbreekt, vereist om de ontginning tot een goed einde te brengen en dit is uiteindelijk ook een groot economisch belang.

Het was een goede gedachte van de reeds genoemde Stichting om einde 1941, toen met de ontginning van de tweede Zuiderzeepolder een aanvang was gemaakt, een sociografisch onderzoek te doen instellen betreffende de pioniers in die polder. Het valt te betreuren, dat door de abnormale omstandigheden het onderzoek reeds na ruim een jaar moest worden beëindigd, zodat het boek niet meer pretendeert te geven dan een zo getrouw mogelijk beeld van de sociale omstandigheden der arbeiders bij het ontginningswerk gedurende de oorlogsjaren 1941 en 1942, en dat de omstandigheden, waaronder de ontginning plaats had, zeer abnormaal waren. In een naschrift is nog

¹⁾ „Pioniers in den Noordoostpolder gedurende de oorlogsjaren 1941 en 1942” en „Bevolkingscentra in het Oude en Nieuwe Land” door Dr Ch. A. P. Takes, publicaties van de Stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders No. 12 en 13, Sociografische Sectie. (Uitgave N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn), 1947.

een overzicht gegeven van de toestand in het voorjaar van 1947.

In zijn voorwoord merkt de schrijver op, dat het gewenst was geruime tijd in hun midden te vertoeven teneinde de arbeiders in en buiten hun werk goed te kunnen observeren, wat hem mogelijk werd gemaakt door een aanstelling als leerling-kampklerk, waardoor hem het odium van de „mijnheer van het onderzoek”, die juist in die tijd niet veel kans zou hebben gemaakt betrouwbare inlichtingen te verkrijgen, werd ontnomen. De heer Takes heeft van deze positie een lofwaardig gebruik gemaakt en met grote zorg onbevooroordeeld de inzichten en opvattingen der arbeiders gepéild en te boek gesteld, en hieraan ontleent het werk m.i. zijn grootste belang. Een journalist, gewapend met het vertrouwen, dat oppervlakkige kennis schenkt, kan wel enkele treffende beelden geven, de directie kan langs hiërarchieke weg gegevens verzamelen, maar deze zullen aangedaan zijn met een zeker wantrouwen van de arbeider, bepaaldelijk tegenover de direct boven hem gestelde; de wetenschappelijk gevormde onderzoeker, die met tact en zonder argwaan te wekken zijn waarnemingen weet te doen en te verwerken, kan daarentegen zuivere gegevens bijeenbrengen, die een juist inzicht in de heersende toestanden geven en die in de toekomst voor de regeling der arbeidsverhoudingen van groot nut zijn.

Behalve die, welke door persoonlijke waarneming werden verkregen, werden de gegevens voor de opbouw der studie verzameld uit vragenlijsten, die door de arbeiders moesten worden ingevuld.

Al zal het bij gebruik van het verzamelde in de toekomst een moeilijkheid opleveren de invloed van de zeer abnormale tijdsomstandigheden op juiste wijze te elimineren, toch zal men dan over een verhelderd inzicht in menig probleem der zo moeilijke arbeidsverhoudingen bij de ontginning beschikken.

Hoofdstuk I begint met de vermelding, dat de ontwateringswerkzaamheden bestaan uit het graven van kavelsloten en greppels, vormende de hoofdschotel van het ontginningswerk en dat deze ter bestrijding van het stuifgevaar in het open land, op de voet worden gevolgd door het inzaaien, dat door het geringe zoutgehalte van de bodem hier spoedig mogelijk was. Bij de ontginning zijn dus grond- en landarbeid gelijktijdig aan de orde. Voor het landbouwwerk zijn in de oogsttijd veel meer arbeiders nodig dan in de overige perioden van het jaar. Dit gaf de directie aanvankelijk aanleiding om alleen arbeiders in dienst te nemen, die bereid en bekwaam waren zowel grond- als landbouwwerk te verrichten. Hierbij kwam nog de wens om in de pioniers de kern te vormen van de toekomstige agrarische bevolking, die bij voorkeur de bodem van de nieuwe polder en de beste methoden van bewerking daarvan moet leren kennen. Ook is het gewenst, dat de directie later bekend is met de hoedanigheden der gegadigden. Zo werden in de aanvang alleen boerenzoons en landarbeiders in dienst genomen, als regel bezielde met de hoop een toekomst in het nieuwe land te zullen vinden.

Op deze wijze kon echter geen voldoende arbeidsbezetting worden verkregen en na Juni 1942 kwamen vele arbeiders uit de werkverruiming en werklozen, merendeels uit de grote steden, naar de polder. Bij de aanwerving der arbeiders was de voorlichting der arbeidsbureaux veelal geheel onvoldoende of onjuist, zodat er veel arbeiders kwamen totaal ongeschikt voor het zware grondwerk en zeker voor het landbouwwerk; de meesten vertrokken dan ook weer na enkele dagen of weken, zodat de arbeidersvoorziening zeer onbevredigend bleef.

Bij het onderzoek zijn onderscheiden de arbeiders afkomstig uit de steden en van het platteland, terwijl in de laatste groep verder boerenzoons en landarbeiders zijn onderscheiden, die beiden op dezelfde arbeidsvoorwaarden moesten werken. Krachtens hun opleiding en

capaciteiten werden betrekkelijk veel boerenzoons bij de exploitatie te werk gesteld en zij konden bij gebleken geschiktheid ploegbaas en later ook landbouwkundig opzichter worden. Uit deze groep zal een goed deel van de toekomstige bedrijfsleiders voortkomen. In de polder zullen ook op ruime schaal kleine bedrijven worden gevormd, zodat ook kleine boeren en landarbeiders kans krijgen op het beheren van een bedrijfje. De plattelanders hadden dus bij hun werk een stimulans, die de stedelingen misten. Deze laatsten zijn bovendien niet getraind voor het zware grondwerk, niet gewend aan het ruwe klimaat in de open vlakte, onvoldoende gekleed en geschoeid voor het natte sloopwerk, terwijl het leven in een barak in een troosteloze omgeving ver van elke menselijke bewoning hen moeilijk valt. Het verwondert dan ook niet, dat het onderzoek leert, dat zij bij de plattelanders ten achter staan.

Naast degenen, die gehuisvest waren in kampen voor 300 of 400 man, bestaande uit woonbarakken met zitting- en slaapruijten voor 10 personen, keuken, wasgelegenheid, privaten, rijwielerplaats en ontspanningslokaal, waren ook een aantal arbeiders uit de randgemeenten te werk gesteld, die dagelijks huiswaarts keerden; ook omtrent deze groep werden afzonderlijk gegevens verzameld.

Bewerkt zijn nu gegevens omtrent verspreiding der arbeiders in de polder, sociale en biologische selectie, aantal, verloop, migratie, leeftijd, burgerlijke staat, aantal kinderen, godsdienst, sociale herkomst en mobiliteit der arbeiders. Het laatste hoofdstuk, dat wel het belangrijkste is, behandelt de sociale verhoudingen, waarbij vooral aard van de werkzaamheden en organisatie, het loon, de arbeidstijd, de arbeidsintensiteit, de arbeidsvreugde, de behuizing, de kleding, de voeding en de medische verzorging de aandacht waard zijn; ook de fysieke, sociale en psychische eigenschappen worden besproken. Al deze onderwerpen zijn degelijk en goed gedocumenteerd behandeld. Een enkele maal wekt de schrijver wel de indruk, dat hij zich nog niet genoegzaam vrij voelt van een academische volmaaktheid, waardoor zijn betoog wat breder wordt opgezet dan de praktische betekenis van zijn uitkomsten eist, maar tenslotte heeft hij een schat van gegevens bijeengebracht, die bij het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden bij de nog komende ontginningen van veel nut zullen zijn en de aandacht van sociale onderzoekers ten volle waard zijn.

In zijn dissertatie „Bevolkingscentra in het Oude en het Nieuwe Land” behandelt Dr Takes een onderwerp, dat voor de opbouw van het nieuwe land van eminente betekenis is. Voor de gezonde ontwikkeling van een nieuw te scheppen provincie is het toch van overwegend belang, dat de bevolking zodanig gevestigd zal zijn, dat zij haar werk zo efficiënt mogelijk zal kunnen verrichten en dat de voorziening met al hetgeen zij nodig heeft, zo economisch mogelijk zal geschieden van uit bevolkingskernen, passend wat ligging en grootte betreft. Doel van de studie, die werd verricht, mede onder leiding van de adviseur van de dienst der Zuiderzeewerken, Prof. Dr E. W. Hofstee te Wageningen, is nu het hiertoe bijeenbrengen van de nodige gegevens, speciaal wat betreft de grotere bevolkingscentra.

De zuidelijke polders zullen ongetwijfeld een overwegend agrarisch karakter dragen. Een gehele provincie zonder industrie is echter niet wel denkbaar; het Z.W.-deel van het gebied ligt onder de rook van Amsterdam, zodat met de mogelijkheid van industrievorming langs het zuidoende van het kanaal tussen de beide polders rekening moet worden gehouden als uitbreiding van de industriële agglomeratie van die stad, terwijl verder de hoofdstad, welke in het nieuwe gebied is ontworpen, zich het meest leent voor vestiging van industrie.

Van de agrarische bevolking zullen, gelijk hier te lande in het algemeen gebruikelijk is, de boeren op hun bedrijven

wonen, terwijl de landarbeiders gevestigd kunnen zijn op de bedrijven, in kleinere gehuchten, dan wel in dorpen, die een beperkte verzorgende functie hebben voor de bewoners zelf en die van het omringende platteland (kerken, lagere scholen, winkels voor dagelijkse levensbehoefte en ambachtsbedrijven, welke de landbouwers vrijwel dagelijks nodig hebben). De vestiging der landarbeiders vormt een onderwerp van afzonderlijke studie.

Naast dorpen bestaat in een zo groot gebied behoefte aan steden, van waaruit de verdere behoeften der bevolking kunnen worden bevredigd. Het aantal en de ligging der steden vormt een belangrijk element bij het ontwerpen van het inrichtingsplan van de polders en moet dus vooraf op zichzelf tot klaarheid worden gebracht.

Bij de Z.-polders doet zich het verschijnsel voor, dat langs de rand een aantal bevolkingskernen zijn gelegen, die een belangrijke verzorgingsfunctie voor het omringende land hebben, en het is van belang, dat zij deze functie ook in het aangrenzende nieuwe land zullen gaan vervullen. Immers, de outillage is hiervoor aanwezig en het zou oneconomisch zijn deze niet te benutten. Verder zal hierdoor plaatselijk een zekere compensatie ontstaan, voor het te gronde gaan van de visserij, zonder dat daartoe minder efficiënte middelen moeten worden gebruikt. Tenslotte zal een gewenste innige samengroeiing van het oude en het nieuwe land worden bevorderd.

De schrijver heeft nu een uitvoerig onderzoek ingesteld naar de verzorgende functie van de 18 centra in het randgebied. Hij analyseerde daartoe hun economische, sociale en culturele outillage in de vorm van verzorgende bedrijven (als winkels, grossiers- en ambachtsbedrijven, kleine industrieën en verder verkeersbedrijven en het bank- en kantoorwezen), van het markt- en veilingwezen, van het onderwijs, van de medische verzorging, van de pers en het gezelligheidsleven en van instellingen op bestuurlijk, administratief, economisch, agrarisch en cultureel gebied, zomede op het gebied der publieke voorzieningen. Hiermede is een schat van gegevens verzameld niet slechts van nut voor het onderhavige onderzoek, maar ook zeer leerzaam voor de lokale autoriteiten.

Deze gegevens leerden in het algemeen, dat onderscheid gemaakt kan worden tussen een klein gebied van intensieve verzorging rond het centrum, dat, onafhankelijk van de grootte van het centrum, een straal heeft van 5 à 10 km, en een groter gebied van minder intensieve verzorging. De omvang hiervan is meer wisselend en wordt sterk beïnvloed door de afstand tot andere verzorgende centra. Door de gevonden grenzen der verzorgingsgebieden in de nieuwe polders door te trekken werd een beeld verkregen van de verzorgende functie, welke het randgebied daar zal kunnen vervullen.

Teneinde een inzicht te verkrijgen in de behoefte aan grotere bevolkingscentra in de te maken polders, werd in twee voor vergelijking in aanmerking komende gebieden, nl. Noord-Holland benoorden het Noordzeekanaal en Friesland, terzake een onderzoek ingesteld. Ook hier werd weder menig inzicht, dat van algemeen nut kan zijn, verkregen, terwijl bleek, dat in hoofdzaak drie categorieën van bevolkingskernen kunnen worden onderscheiden, aangeduid als A-, B- en C-kernen.

A-kernen zijn de dorpen, die een woonkern voor landarbeiders vormen en een beperkte verzorgende functie hebben voor de bewoners zelf en die van het omringende platteland; deze dorpen hebben in het algemeen minder dan 2.000 inwoners.

B-kernen zijn stadjes in het algemeen met 5.000 à 15.000 inwoners, die een verzorgende functie van hogere orde voor een wijdere omgeving hebben (streekcentra).

C-kernen tenslotte zijn steden met meer dan 25.000 inwoners, die het middelpunt van het gehele gebied vormen (gewestelijke centra).

Als algemene regel bleek gesteld te kunnen worden, dat de B-kernen gelegen zijn op een cirkel met een straal

van 20 à 25 km rond een C-kern en op onderlinge afstand van eveneens 20 à 25 km.

Er moest nu verder worden nagegaan, of een overeenkomstige bezetting met bevolkingscentra in de nieuwe polders nodig zou zijn, waartoe deze werden vergeleken met het genoemde deel van Noord-Holland, waarbij de verzorgende functie van Alkmaar, Hoorn, Purmerend en Schagen, zomede de jongste ontwikkeling dier plaatsen nader werden onderzocht.

Ten aanzien van dit laatste punt bleek, gelijk ook elders is waargenomen, een tendens tot uitbreiding van de functie der C-kernen ten koste van die der B-kernen, hetgeen zeer verklaarbaar is. Tengevolge van de verbeterde vervoersmiddelen verplaatst de plattelandsbevolking zich gemakkelijker en voelt zich ook beter thuis in grotere centra, waar men voor inkopen altijd ruimer keuze vindt dan in kleinere. Met dit verschijnsel moet dus bij de bepaling van de grootte der toekomstige poldercentra rekening worden gehouden.

De polders zullen een meer centrale en minder geïsoleerde ligging hebben dan het noordelijk deel van Noord-Holland, hetgeen een gunstige factor is voor de vestiging van meer dan gewestelijk verzorgende industrieën; de ligging ten opzichte van Amsterdam verschilt in beide gevallen weinig. In het grote, agrarische gebied van Noord-Holland spelen veeteelt en de arbeidsintensieve tuinbouw een belangrijke rol; daarentegen zullen de nieuwe polders in hoofdzaak een akkerbouwgebied vormen. In het genoemde Noordhollandse gebied bedraagt de bevolkingsdichtheid 1,6 per ha, terwijl Dr Takes op grond van verschillende overwegingen meent, dat in de Z.-polders zeker een bevolking van 150.000 of 1 per ha mag worden verwacht, wellicht zelfs aanzienlijk meer, wanneer er een flink aantal tuinbouwbedrijven en meer industrievestiging zou komen. Het hogere Noordhollandse cijfer voor de bevolkingsdichtheid is te verklaren door de omvangrijke, arbeidsintensieve tuinbouw, de belangrijke vissersbevolking en het ontbreken van vele randgemeenten, die een deel van de verzorgingsfunctie vervullen. Verondersteld wordt, dat de verhouding agrariërs tot niet-agrariërs in het voordeel van laatstgenoemde groep zal uitvallen.

De conclusie van de gemaakte vergelijking is, dat in de nieuwe polders de B-kernen relatief klein kunnen blijven, terwijl de ontwikkeling van de hoofdstad zoveel mogelijk dient te worden bevorderd en dat deze in tegenstelling met de B-kernen ook snel zal kunnen groeien; een inwonertal boven de 30.000 ligt niet buiten de mogelijkheden. Voor de B-kernen wordt het inwonertal op 7.500 berekend. Berekend wordt verder, dat in het gebied van een dorp, ter grootte van 3.600 ha 2.250 inwoners gevestigd zullen zijn, waarvan ca 1.100 buiten het dorp. Aldus zullen de dorpen een zuiver agrarisch karakter behouden, waaraan uit sociaal oogpunt grote waarde wordt gehecht.

De studie heeft tenslotte uitgewezen, dat voor de Z.-polders één centraal gelegen C-kern en een viertal kleinere B-kernen nodig zijn. Deze kernen en de randgemeenten blijken dan een goede voorziening voor het gehele poldergebied te waarborgen.

De definitieve plaats der kernen zal uiteraard met het oog op de behartiging der vele andere belangen, die in het spel zijn, nader moeten worden bepaald, maar Dr Takes heeft door zijn studie een goed gedocumenteerde grondslag geleverd voor de juiste oplossing van één der problemen, die zich bij de opbouw van de nieuwe provincie voordoen, en die goede oplossing zal van groot nut zijn voor de toekomstige gezonde economische ontwikkeling van het nieuwe land. Zijn werk verdient dan ook waardering en de belangstelling van degenen, die zich op het bestreken gebied bewegen.

's-Gravenhage. Ir V. J. P. DE BLOCC VAN KUFFELER.

DE BESLECHTING VAN GESCHILLEN IN HET KADER VAN HET HANDVEST VAN HAVANA.

Inleiding.

Het handvest van Havana belooft bepaalde voordelen aan de landen, die toetreden als lid van de Internationale Handels Organisatie. In sommige gevallen zijn deze voordelen direct, zoals de behandeling op de voet van meestbegünstiging, in andere gevallen daarentegen indirect en voortvloeiende uit het verbod van toepassing van maatregelen, die schadelijk zijn voor de ontwikkeling van de internationale handel en de werkgelegenheid.

Op verschillende plaatsen wordt evenwel de mogelijkheid geboden af te wijken van de hoofdregels, die dit voordeel beloven, indien bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding geven. Doch ook wanneer een lid met een beroep op deze regels handelt, dient hij er steeds voor te waken, aan andere leden geen nodeloos nadeel te berokkenen. Desondanks blijft het mogelijk, dat een lid — hetzij door het handelen in strijd met het handvest, hetzij in overeenstemming daarmee — een toestand schept waarin een voordeel, dat een ander lid mocht verwachten, waardeloos wordt of wordt verkleind. Hoofdstuk VIII van het handvest geeft dan het benadeelde lid het recht zich te beklagen en beschrijft tevens de procedure, die daarbij moet worden gevolgd.

Deze voorzieningen zijn van het grootste gewicht, omdat een land thans op gebied van de internationale handel en de werkgelegenheid niet langer ongestoord maatregelen kan toepassen, waardoor een ander land in zijn belangen wordt getroffen. Het stelt zich thans bloot aan beoordeling van zijn handelingen op het internationale forum, dat voor dit doel is geschapen. Wellicht zullen de bepalingen van dit hoofdstuk in de toekomst de belangrijkste van het handvest blijken te zijn.

Een lid kan steeds een beroep doen op deze bepalingen, wanneer hij van mening is, dat „any benefit accruing to it... under any of the provisions of this charter... is being nullified or impaired”. Hoofdstuk VIII staat dus achter alle artikelen, ook wanneer dit niet uitdrukkelijk is vermeld. Meestal is deze vermelding zelfs achterwege gelaten, omdat daarover geen twijfel bestond. Dit waardeloos worden of niet voortkomen moet echter te wijten zijn aan bepaalde oorzaken, waarvan het handvest, limitatief, drie opsomt. Met name zijn dit:

a. het niet nakomen van een verplichting door een handeling of door het nalaten van een voorgeschreven handeling; of

b. het toepassen van een maatregel, die niet in strijd is met de voorzieningen van dit handvest; of

c. het bestaan van een andere toestand.

De onder a. vermelde oorzaak behoeft geen nadere toelichting. Bij de onder b. genoemde oorzaak kan worden aangetekend, dat hierbij is gedacht aan het geval waarin een lid, met een beroep op artikel 99, quantitative restricties toepast in verband met de nationale veiligheid, tengevolge waarvan aan een ander lid de voordelen, die hij mocht verwachten, ontgaan. Laatstgenoemde heeft dan even zeer het recht zich te beklagen als wanneer de toestand een gevolg was van het niet nakomen van een verplichting. De andere „toestand”, waarvan onder c. wordt gesproken, zou zich kunnen voordoen wanneer in een land werkloosheid heerst, welke zijn weerslag heeft in andere landen. Ook hier bestaat dan aanleiding voor een klacht.

Er is echter één artikel, dat als basis voor een klacht is uitgesloten, te weten artikel I, dat de algemene en bijzondere doeleinden bevat. De overweging daarvoor was, dat de huidige redactie van dit artikel zo ruim is, dat vrijwel elke handeling van een lid aldus zou kunnen worden uitgelegd, dat daardoor het bereiken van één der daarin omschreven doelstellingen wordt verijdeld. De uitsluiting

van dit artikel voorkomt dus een lawine van klachten, wegens een vermeende inbreuk op de daarin opgenomen bepalingen, die voor de andere leden nadelige gevolgen zouden hebben.

Zoals reeds werd vermeld, beschrijft dit hoofdstuk ook de procedure, die moet worden gevolgd voor de behandeling van klachten en de beslechting van geschillen, die uit de toepassing van het handvest voortvloeien. Daarbij staat de bepaling voorop, dat de leden in hun onderlinge verhouding en in hun verhouding tot de Organisatie uitsluitend de procedure van dit hoofdstuk zullen volgen.

Bij het lezen van deze verplichting rijst terstond de vraag, welk verband er bestaat tussen deze algemene procedure en de speciale procedures, welke in verschillende andere artikelen zijn voorgeschreven¹⁾. Praevaleert de algemene of de speciale procedure?

Bij de behandeling in Havana was men het erover eens, dat de speciale procedure de voorrang heeft, tenzij uitdrukkelijk anders is bepaald. Dit belet een lid echter niet in een volgend stadium gebruik te maken van de rechten, die hem door dit hoofdstuk worden gegeven; artikel 92 sluit alle twijfel daaromtrent uit. Wanneer een lid dus bij het volgen van de speciale procedure geen genoegdoening heeft ontvangen, kan hij alsnog de zaak onder de algemene procedure aanhangig maken. In dat geval kan de Organisatie echter besluiten geen nieuw overleg en onderzoek te gelasten, doch geheel of ten dele te volstaan met het overleg en onderzoek, dat in verband met het volgen van de speciale procedure reeds heeft plaats gehad.

De leden hebben zich ook verplicht om, zonder te prejudiciëren ten aanzien van andere internationale overeenkomsten, niet hun toevlucht te zullen nemen tot unilaterale economische maatregelen van welke aard ook, die in strijd zijn met de voorzieningen van het handvest. Hoe is nu de positie van dergelijke maatregelen, die op grond van politieke overwegingen worden getroffen? In Havana heeft over dit punt een zeer interessante gedachtewisseling plaats gehad, waarbij de boycot, die door India tegen Zuid-Afrika is afgekondigd, in verband met de discriminatie jegens de Indische immigranten in de Unie, voor ogen stond.

Bij de beantwoording van deze vraag stond het verlangen op de voorgrond, de politiek buiten de Organisatie te houden. Vraagstukken van deze aard behoorden, naar de opvatting van de overgrote meerderheid der delegaties, tot het arbeidsveld van het daarvoor in aanmerking komende orgaan van de Verenigde Naties, met name de Veiligheidsraad, en niet tot dat der Organisatie. In overeenstemming, hiermede is thans ook in artikel 86 (Verhouding tot de Verenigde Naties) bepaald, dat een kwestie, die in rechtstreeks verband staat met een zaak, die bij de Verenigde Naties aanhangig is gemaakt, zal worden geacht te vallen binnen het arbeidsveld van deze instelling, en niet onderworpen zal zijn aan de voorzieningen van het handvest. Een klachtrecht op grond van hoofdstuk VIII bestaat in dit geval dus niet, althans niet voor een lid, dat rechtstreeks betrokken is bij het politieke geschil, op grond waarvan de maatregel is getroffen²⁾.

¹⁾ De speciale procedures zijn o.a. te vinden in de artikelen 47 en 48, waarin een procedure wordt uitgestippeld, welke door een lid of door de Organisatie kan worden gevolgd, indien een ander lid beperkende ondernemerspraktijken toepast, die schadelijke gevolgen hebben voor een ander lid. Voorts in artikel 66, waarin wordt voorgeschreven op welke wijze geschillen, voortkomende uit de werking van intergouvernementele goedereovereenkomsten, dienen te worden beslecht.

²⁾ Een interpretatieve noot, behorende bij dit artikel, bepaalt, dat wanneer een lid de vraag opwerpt of een maatregel inderdaad in direct verband staat tot een politieke aangelegenheid, die bij de U.N. aanhangig is gemaakt, de verantwoordelijkheid voor de beslissing terzake bij de Organisatie berust. Wanneer echter bij deze beslissing politieke problemen in het geding zijn, die buiten de bevoegdheid van de Organisatie vallen, zal de kwestie worden geacht te behoren tot het arbeidsveld van de U.N. Een lid, dat geen direct politiek belang heeft bij een zaak die aan de U.N. is voorgelegd, en van oordeel is dat een maatregel, die in verband met deze zaak is genomen een voordeel uit het handvest voor hem waardeloos maakt of verkleint, dient uitsluitend zijn toevlucht te nemen tot de procedure van hoofdstuk VIII.

Voor de behandeling van geschillen zijn vier wegen aangegeven, te weten: (I) onderling overleg tussen de leden en arbitrage; (II) voorlegging aan de Uitvoerende Raad; (III) voorlegging aan de Conferenties; (IV) voorlegging aan het Internationale Hof van Justitie, doch uitsluitend voor wat betreft de juridische aspecten van de zaak. Deze wegen moeten successievelijk worden gevolgd. De voorschriften, die terzake zijn gegeven, zullen in deze volgorde worden onderzocht.

Onderling overleg tussen de leden en arbitrage.

Een lid, dat van oordeel is, dat een voordeel, dat hij uit het handvest mocht verwachten, waardeloos wordt of wordt verkleind, kan zich schriftelijk wenden tot het lid, aan wiens toedoen het bestaan van deze toestand kan worden getoet, en aan laatstgenoemde voorstellen doen om tot een bevredigende regeling van de zaak te komen. Het lid, dat de voorstellen ontvangt, zal deze in welwillende overweging nemen. De betrokken leden kunnen besluiten de kwestie aan arbitrage te onderwerpen onder voorwaarden, waarover zij het onderling eens zijn geworden. Van belang is hierbij de bepaling, dat de beslissing van de arbiter niet bindend zal zijn voor de Organisatie, noch voor enig ander lid dan voor die, welke tot arbitrage hebben besloten. In hoeverre de beslissing voor hen bindend zal zijn, is afhankelijk van de voorwaarden, waaronder zij tot arbitrage hebben besloten.

De Organisatie speelt in deze gang van zaken geen rol; de leden hebben zich slechts verplicht haar in algemene zin op de hoogte te zullen houden over de voortgang en het resultaat van de discussies, het overleg of de arbitrage, die op grond van de bepalingen van het handvest zijn aangeleid. Het contact tussen de leden kan plaats hebben langs de normale diplomatieke kanalen.

Voorlegging aan de Uitvoerende Raad.

Wanneer het onderlinge overleg niet leidt tot een voor beide partijen bevredigende regeling, heeft elk betrokken lid het recht de zaak aan de Uitvoerende Raad voor te leggen. In de gevallen, waarin aan een lid een voordeel ontgaat als gevolg van een andere oorzaak dan het handelen of niet-handelen van een ander lid, kan dit lid zich zelfs rechtstreeks, dus zonder voorafgaand overleg, tot de Raad wenden.

Het handvest geeft dan gedetailleerde voorschriften voor de wijze waarop de Raad een dergelijke klacht zal behandelen. Het ligt in de rede, dat hij in de eerste plaats, en wel onverwijld, de zaak zal onderzoeken en zal beslissen of het lid zich ten rechte beklagt, dus of hem inderdaad enig voordeel, dat hij mocht verwachten, ontgaat.

Naar aanleiding van dit onderzoek kan de Raad beslissen, dat er geen verdere maatregelen zullen worden getroffen. Een dergelijke beslissing is te verwachten, wanneer de klacht niet gegrond blijkt te zijn, of de gevolgen van de daad niet ernstig genoeg zijn om het nemen van maatregelen te rechtvaardigen. De zaak is dan afgedaan, behoudens het recht van het lid om, in hoger beroep, de zaak aan de Conferentie voor te leggen.

De Raad kan ook verder overleg tussen de betrokken leden aanbevelen, of de zaak aan arbitrage onderwerpen, onder voorwaarde waarover de Raad en de betrokken leden tot overeenstemming zijn gekomen. In hoeverre de uitspraak van de arbiters bindend zal zijn, hangt ook hier af van de voorwaarden, waaronder tot arbitrage is besloten.

Indien de toestand een gevolg is van het feit, dat een lid zijn verplichtingen uit het handvest niet nakomt, kan de Organisatie hem uitnodigen dit alsnog te doen. Wanneer een en ander het resultaat is van het toepassen van een maatregel, welke geoorloofd is, of van een andere toestand, dan kan de Raad de betrokken leden aanbevelingen doen voor een, voor alle partijen bevredigende regeling.

Uit het voorgaande blijkt, dat de Raad niet aanstonds kan toestaan, dat er maatregelen worden getroffen tegen het lid, dat ervan wordt beschuldigd het nadeel toe te brengen, zelfs niet wanneer het onderzoek uitwijst, dat de klacht gegrond is. Dit kan slechts geschieden, wanneer de Raad van oordeel is, dat de stappen, die in voorgaande alinea zijn vermeld, vermoedelijk niet tijdig genoeg effectief zullen zijn om ernstig nadeel te voorkomen. Bovendien moet het nadeel, op het tijdstip waarop het nemen van tegenmaatregelen wordt overwogen, reeds ernstig genoeg zijn. Wanneer aan deze beide voorwaarden is voldaan, kan de Raad het lid, of de leden die worden benadeeld, ontheffen van hun verplichtingen, die het handvest hen jegens andere leden oplegt. Een en ander zal echter slechts geschieden in de mate en onder de voorwaarden, die de Raad passend en compenserend acht, gelet op het voordeel, dat waardeloos wordt of niet voortkomt.

In deze regel komt tot uiting, dat de Raad slechts toestemming kan geven tot het toepassen van *compenserende maatregelen*. Hij kan de benadeelde leden bijvoorbeeld toestaan een ander lid, of de andere leden, niet langer te behandelen op de voet van meestbegünstiging, door hen tariefconcessies te onthouden, de invoer te contingenten, of door verdere maatregelen van deze aard. De Raad — en ook de Conferentie — is niet bevoegd het lid, dat het nadeel toebrengt, te bestraffen, door hem bijv. tot vergoeding van de geleden schade te verplichten. Dit is in Havana uitdrukkelijk gesteld. Het is ook van belang te onderstrepen, dat de compenserende maatregelen niet uitsluitend tegen het lid, dat het nadeel veroorzaakt, behoeven te zijn gericht. Het betreffende artikel geeft de Raad de bevoegdheid het benadeelde lid in algemene zin, dus ook jegens andere leden, te ontheffen van zijn verplichtingen, zij het dat de bepaling, dat de ontheffing zal geschieden in de mate en onder de voorwaarden die de Raad passend acht, het mogelijk maakt hieraan beperkingen te verbinden.

De bevoegdheid om compenserende maatregelen toe te staan had de Raad in het ontwerp van Genève niet; slechts de conferentie kon hiertoe machtiging verlenen. Bij de discussies te Havana werd echter de wenselijkheid bepleit te voorzien in de mogelijkheid van snelle actie, ingeval een lid, door toedoen van een ander lid, in ernstige mate werd benadeeld. In verband hiermede is deze bepaling opgenomen. Zoals uit het voorgaande blijkt, is dit recht echter zeer beperkt, doordat aan zeer strikte voorwaarden moet zijn voldaan, alvorens de Raad zijn recht kan uitoefenen. Bovendien geeft de bepaling, dat de uitvoering van een maatregel, beslissing of aanbeveling van de Raad wordt opgeschort, zodra een lid, dat daarbij is betrokken, hoger beroep aantekent, een lid tegen wie de uitspraak is gericht de gelegenheid de uitspraak van de Raad ineffectief te maken, tot het tijdstip waarop de Conferentie zal hebben beslist. Dit voorschrift kan een lang respijt geven, in aanmerking nemende dat de Conferentie in de regel slechts éénmaal per jaar bijeen komt.

Voorlegging aan de Conferentie.

Een klacht kan door de Raad op eigen initiatief of op verzoek van het betrokken lid aan de Conferentie worden voorgelegd.

De voorlegging op verzoek van een lid heeft het karakter van hoger beroep. Het is de bedoeling om daarbij een herziening te verkrijgen van een maatregel, beslissing of aanbeveling van de Raad. Het verzoek dient binnen 30 dagen te worden gedaan. De Raad is verplicht hieraan gevolg te geven. De Raad zal zelf het initiatief nemen, wanneer er naar zijn mening aanleiding bestaat de beslissing aan de Conferentie over te laten.

Laatstgenoemde zal dan dezelfde procedure volgen als voor de Raad is voorgeschreven en dus, na onderzoek of de klacht gegrond is, handelen zoals hierboven is beschreven. Voor het verlenen van toestemming tot het toepassen

van compenserende maatregelen is hier echter slechts vereist, dat inderdaad nadeel wordt veroorzaakt en dat dit nadeel voldoende ernstig is. De overige voorwaarden, die voor het handelen van de Raad zijn gesteld, gelden hier niet. De compenserende maatregelen zullen, wanneer de aanleiding voor de klacht ligt in het niet nakomen van een verplichting, worden toegestaan in de mate en onder de voorwaarde, die de Conferentie passend en compenserend acht, gelet op het voordeel, dat waardeloos wordt of niet voortkomt. Wanneer de situatie echter voortvloeit uit het toepassen van geoorloofde maatregelen of het bestaan van een andere toestand, zal de ontheffing worden verleend in de mate en onder de voorwaarden, die de betrokken leden het meest behulpzaam zijn en het meeste bijdragen tot een bevredigende regeling.

Het lid, tegen wie de compenserende maatregelen zijn gericht, heeft het recht zich uit de Organisatie terug te trekken. Hij dient daartoe binnen 30 dagen na de uitspraak schriftelijk van zijn voornemen aan de Directeur-Generaal te doen blijken. Ingeval het advies van het Internationale Hof van Justitie is gevraagd, begint deze termijn te lopen op het tijdstip, waarop het advies is gegeven. De uittreding wordt effectief op de 60ste dag na ontvangst van het bericht door de Directeur-Generaal. Deze procedure voor uittreding is soepeler dan de normale van artikel 102, volgens welke de uittreding eerst 3 jaar na het in werking treden van het handvest kan plaats hebben, terwijl zij 6 maanden na kennisgeving effectief wordt. Noch de Raad, noch de Conferentie heeft echter het recht een lid te royeren.

Voorlegging aan het Internationale Hof van Justitie.

De Organisatie kan, in overeenstemming met de bepalingen van paragraaf 2 van artikel 96 van het handvest van de Verenigde Naties, adviserende meningen vragen van het Internationale Hof van Justitie, over juridische kwesties die zich voordoen binnen het kader van de werkzaamheden van de Organisatie.

Uit deze redactie blijkt, dat slechts „advisory opinions” en geen uitspraken van het Hof kunnen worden gevraagd. Men was wel genoopt zich hiertoe te bepalen, doordat, volgens artikel 34 (1) van het Statuut van het Hof, slechts Staten partij kunnen zijn in processen, die voor het Hof worden gevoerd. Een uitspraak in een conflict tussen een intergouvernementele organisatie (i.c. de ITO) en een Staat (i.c. een lid), kan derhalve niet worden verkregen. Gelet op de wenselijkheid hiervan, is in Havana nog een ogenblik overwogen stappen te ondernemen, om te komen tot een wijziging van het statuut in die zin, dat ook dergelijke organisaties zouden kunnen procederen. Hiervan is echter terstond afgezien in verband met het feit, dat men bij het opstellen van het statuut deze mogelijkheid had willen uitsluiten en een wijziging op dit tijdstip niet wel mogelijk scheen. Er bleef dus geen ander alternatief dan de procedure, die de gespecialiseerde agentschappen der Verenigde Naties volgens artikel 96 (2) van haar handvest ten dienste staat, namelijk het vragen van adviserende meningen van het Hof.

Zoals hierboven reeds werd vermeld, kan deze mening uitsluitend worden gevraagd over de juridische kwesties, die zich binnen het kader van de werkzaamheden der Organisatie voordoen. Het Hof zal daarbij als cassatierechter optreden, en de economische en financiële feiten, die door de Organisatie zijn geconstateerd, als gegeven moeten aannemen. Bij de behandeling van het desbetreffende artikel werd van verschillende zijden de wenselijkheid bepleit, de mogelijkheid open te stellen om de mening van het Hof te vragen over alle aangelegenheden, die onder zijn normale jurisdictie vallen. Na ampele discussie is echter aan deze beperkte mogelijkheid van beroep de voorkeur gegeven.

In beginsel is elke resolutie of beslissing van de Conferentie onderworpen aan de mogelijkheid van herziening

door het Hof. Het verzoek daartoe moet in de voorgeschreven vorm worden gedaan en vergezeld zijn van alle gegevens over de zaak, die in het geding wordt gebracht. Ook documenten, die vermoedelijk verhelderend kunnen werken, moeten daarbij worden gevoegd. Een en ander zal door de Organisatie worden aangeboden, in overeenstemming met de bepalingen van het statuut van het Hof, na overleg met de leden, die daarbij groot belang hebben. Tijdens de behandeling door het Hof zal de beslissing van de Conferentie van kracht blijven, met dien verstande, dat de Conferentie de werking daarvan zal opschorten, wanneer naar haar mening de toepassing van de maatregelen, waartoe zij heeft besloten, aan het betrokken lid moeilijk herstelbare schade zal veroorzaken. Van wezenlijk belang is de bepaling, dat de Organisatie zich gebonden zal achten door de beslissing van het Hof, over kwesties waarover zijn mening is gevraagd. Voorzover de beslissing van de Conferentie in een bepaalde zaak niet in overeenstemming is met de mening van het Hof terzake, zal zij daaraan worden aangepast.

De materie, die in hoofdstuk VIII wordt geregeld, is bij de voorbereidende besprekingen in Londen en Genève door tijdsgebrek niet uitputtend behandeld, zodat aan de Wereldconferentie geen voltooid ontwerp kon worden voorgelegd. Hoewel in Havana hieraan de nodige aandacht is besteed, is het ook thans niet gelukt dit hoofdstuk geheel af te werken; over twee punten bestaat nog onzekerheid. In de eerste plaats was men niet overtuigd, dat bij de huidige procedure van hoofdstuk VIII alle problemen, die uit de toepassing van het handvest kunnen voortvloeien, ook aan het Hof zullen kunnen worden voorgelegd. Deze twijfel rees eveneens ten aanzien van de vraag, of deze procedure kan leiden tot het verkrijgen van een bindend advies van het Hof.

De beantwoording van deze vragen is opgedragen aan de Interim-Commissie, die daartoe in overleg met het Hof zal moeten treden³⁾. Zo nodig zal zij op de eerste zitting van de Conferentie een amendement voorstellen, opdat alle juridische problemen, die uit de toepassing van het handvest voortvloeien, aan het Hof zullen kunnen worden voorgelegd.

Met betrekking tot dit amendement zijn nog enkele bijzonderheden te vermelden. In de eerste plaats het feit, dat dit niet de mogelijkheid van herziening door het Hof van enig financieel of economisch feit, dat door de Organisatie is vastgesteld, mag openen. Het Hof moet dus cassatierechter blijven. Evenmin zal dit de verplichting van de leden mogen beïnvloeden, om de mening van het Hof als bindend voor de Organisatie te aanvaarden. In deze twee voorwaarden zijn de wezenlijke elementen in de verhouding tot het Hof verenigd. In de tweede plaats kan dit amendement door de Conferentie bij meerderheid van stemmen worden aanvaard, zulks in tegenstelling tot de $\frac{2}{3}$ meerderheid, die in andere gevallen is vereist. Deze bepaling werd redelijk geacht, in aanmerking nemende, dat dit probleem feitelijk te Havana moest zijn opgelost en de beslissing dan bij gewone meerderheid van stemmen zou zijn genomen. Tenslotte is bepaald, dat wanneer het amendement de verplichtingen van de leden wijzigt, elk lid, dat tegen heeft gestemd, het recht heeft zich als lid van de Organisatie terug te trekken.

's-Gravenhage.

T. J. A. MEURS.

³⁾ De Interim-Commissie is ingesteld ter vervulling van bepaalde functies, hangende de tot stand koming van de Organisatie.

BOEKBESPREKING.

Nederland en Indonesië door Dr J. F. Haccoü. Publicatie van de Nederlandsche Stichting voor Statistiek. H. E. Stenfert Kroese's Uitg. Mij N.V., Leiden 1947. De Nederlandsche Stichting voor Statistiek heeft de

goede gedachte gehad, Dr Haccoû uit te nodigen een brochure samen te stellen, waarin de betekenis wordt uiteengezet van Nederland voor Indonesië en omgekeerd. Het resultaat is een beschrijving en een analyse van de economische toestand in Indonesië, zoals die tenslotte is ontstaan door de samenwerking tussen beide gebiedsdelen; die economische toestand beïnvloedt de welvaart in Indonesië zelf en werkt door op Nederland.

Vanouds is Indonesië een land met een rijke en weelderige natuur. Gedurende eeuwen lagen echter de natuurlijke rijkdommen nagenoeg braak. In samenwerking met en onder invloed van in hoofdzaak Nederlandse ondernemingsgeest en Nederlands kapitaal, is het land, vooral sinds het begin van de 20ste eeuw, tot ontwikkeling en bloei gekomen. Merkwaardig is, dat de Nederlanders niet alleen bewerkten wat zij vonden, maar ook de natuur verrijkten door import en cultuur van nieuwe producten, waarvan men heden ten dage nauwelijks meer zou vermoeden, dat zij niet typisch Indonesisch zijn. Zo: tabak, koffie, thee, kina, rubber, oliepalm en bepaalde rijstvariëteiten. Dan is er de kwestie van de arbeidsfactor. Deze was voorhanden, maar eerst de gestegen welvaart heeft een toeneming van de bevolking mogelijk gemaakt, zoals uit onderstaande cijfers voor het bevolkingsaantal van Java en Madoera blijkt:

1815	4.499.250
1845	9.374.477
1860	12.514.262
1880	19.540.813
1900	28.386.121
1920	34.428.711
1940	47.456.000 (schatting)

Door ontwikkeling en verrijking van de factoren natuur en arbeid, in samenwerking met uitheems, overwegend Nederlands kapitaal en Nederlandse ondernemingsgeest, heeft Indonesië een welvaart bereikt, die doorwerkt op de economische toestand van de eigen bevolking en op die van Nederland. Aan verschillende voorbeelden wordt dit geïllustreerd. Zo is het aantal Mekkgangers gestegen, de veestapel toegenomen. Wat Nederland betreft, het nationaal inkomen in goede jaren is voor 14 tot 16 pCt afhankelijk van Indonesië; in slechte jaren is dit percentage 8 pCt.

Aldus geeft de brochure een gevarieerd beeld van de economische toestand in Indonesië, zoals die gegroeid is door zijn aanraking met Nederland. Het boekje is verlicht met tal van sprekende beeldstatistieken. Wie een globaal idee wil hebben van de economische gevolgen van de Nederlands-Indonesische samenwerking in het verleden, neme deze publicatie van de Nederlandsche Stichting voor Statistiek ter hand.

K.

AANTEKENINGEN.

DE EMISSIESTATISTIEK.

In de emissiestatistiek, welke maandelijks in dit blad wordt gepubliceerd, werd tot dusverre het totaalbedrag der emissies, ingedeeld in conversies en nieuw geld. Dit onderscheid heeft ten doel een verschil te maken tussen besparingen, welke reeds vroeger waren geconsolideerd in effecten en thans alleen in een ander effect van dezelfde debiteur worden belichaamd enerzijds, en besparingen, welke thans van geld in effecten worden geconsolideerd anderzijds.

Onder de huidige omstandigheden is er aanleiding hierin verandering te brengen.

In de eerste plaats treden de geëmitteerde obligaties der Nederlandse dollarlening in de plaats van verkochte of gevorderde Amerikaanse beleggingen. Hier heeft de consolidatie van de besparingen derhalve reeds in het verleden plaats gehad, terwijl toch niet van een conversie

kan worden gesproken, daar een andere debiteur optreedt.

Vervolgens hebben de „Investeringscertificaten”, welke in de emissiestatistiek worden opgenomen, betrekking op de omzetting van geblokkeerd tegoed. De consolidatie hiervan in effecten vindt inderdaad thans plaats, doch het geldkarakter van dit tegoed was reeds in vroeger jaren op het moment van blokkeren verloren gegaan. Bovendien was veel geblokkeerd tegoed vóór de geldsanering uit desinvestering ontstaan.

Weliswaar kan soms ook bij andere emissies op kleine schaal omzetting van beleggingen voorkomen, doch in beide genoemde gevallen geschiedt zulks zo massaal, dat thans het aanleggen van een nieuwe rubriek hiervoor verantwoord is. Behalve $\text{\$}$ -lening en investeringscertificaten zullen ook eventuele toekomstige soortgelijke gevallen in deze rubriek „Uit omzetting van andere beleggingen en geblokkeerd tegoed” worden opgenomen.

HET ECONOMISCH HERSTEL IN OOST-INDONESIË.

Economisch gesproken, aldus „The Economist” van 22 Mei jl., is Oost-Indonesië in hoofdzaak afhankelijk van de agrarische productie; naar schatting is ongeveer 74 pCt der bevolking bij de landbouw betrokken. Dit gedeelte van Indonesië is grotendeels gespaard gebleven voor de na-oorlogse politieke verwickelingen, die met name op Java en Sumatra de rehabilitatie zo ernstig remden; onmiddellijk na de oorlog kon hier dan ook een begin worden gemaakt met het economisch herstel. Ondanks het feit, dat rijst het hoofdvoedsel is voor de Indische bevolking — de consumptie bedraagt in dit gebied ongeveer 220 lb per hoofd per jaar — bleef 20 à 25 pCt van de rijstvelden gedurende de Japanse bezetting onbebouwd. Na de capitulatie kon de Oost-Indonesische boer onmiddellijk de rijstteelt intensiveren zonder de kans te lopen geterroriseerd te worden of een gedeelte van de opbrengst te moeten afstaan aan de Japanner of aan „bands of roving gangsters who claimed to be „liberating” them from the Dutch”.

Het resultaat is, dat de productiecapaciteit momenteel de vooroorlogse weer nagenoeg heeft bereikt; dit ondanks het feit, dat door de weersomstandigheden in 1946 veel rijst en maïs is verloren gegaan.

Het overschot aan rijst in Zuid-Celebes wordt voor 1947 geschat op 20.000 ton, aan maïs op 50.000 ton. Het eiland Lombok heeft naar schatting voor 1947 een rijstsurplus van 10.000 ton; een gedeelte van deze overschotten is echter nodig voor andere delen van Oost-Indonesië, waar een tekort aan rijst of maïs is. Er bestaan grootse plannen voor nieuwe irrigatiewerken en naar men verwacht zal Oost-Indonesië in staat zijn, wanneer deze in gebruik zullen zijn genomen, binnen tien jaar een jaarlijks rijstoverschot van 100.000 ton voort te brengen.

Verreweg de belangrijkste vooroorlogse post van de Oost-Indonesische uitvoer bestond uit copra: in 1939 maakte dit product 80 pCt van de hoeveelheid en 60 pCt van de waarde van de totale export van Makassar uit. Oost-Indonesië exporteerde $\frac{3}{5}$ van alle copra, die uit Nederlands-Indië werd verscheept, waarvan het grootste deel door de bevolking zelf werd voortgebracht.

De huidige economische situatie van Oost-Indonesië is, vanwege de grote afhankelijkheid van copra-exporten, enigszins kwetsbaar. De prijzen voor copra zijn aan grote schommelingen onderhevig, bijv. in 1923 was de prijs f 30 per picol (136 lb), in 1930/31 bedroeg zij f 1,50 à f 2 per picol. Na de capitulatie van Japan bereikte de copraprijs een maximumhoogte van f 68 per picol; begin 1947 was de prijs echter weer tot op de helft gedaald en gedurende de tweede helft van dat jaar trad nog een daling van ongeveer 50 pCt in. Het merendeel van de Nederlands-Indische copra werd voor de oorlog naar Europa verscheept; toen in 1940 deze markt verloren ging, richtte de Nederlands-Indische Regering het Copra-Fonds op,

dat tot taak had andere afzetmarkten te vinden en de producenten te steunen.

Na de oorlog bleek regeringsingrijpen noodzakelijk en de werkzaamheid van het Copra-Fonds werd hervat, bijgestaan door de Import- en Exportorganisatie. De productie van copra werd aangemoedigd, de producent werd beschermd tegen de ergste gevolgen van de schommelingen der wereldmarkt door een regulerende aankooppolitiek en waar nodig werden kasvoorschotten verstrekt. Het gevolg van een en ander was, dat de scherpe prijsdaling in April 1946 in feite werd opgevangen door het Copra-Fonds; eerst half Mei d.a.v. zag dit Fonds zich genoodzaakt zijn aankooprijzen te verlagen. Zelfs na een verdere daling in Juni 1946 was het Copra-Fonds nog in staat de producent een hogere prijs te betalen dan overeenkwam met de wereldmarkt.

Het Copra-Fonds beweegt zich zo min mogelijk op het commerciële terrein, teneinde de handelaars in copra hun bestaansmogelijkheid niet te ontnemen. Het oefent echter wel voldoende invloed uit om te voorkomen, dat de kleine producent te weinig voor zijn copra ontvangt. Daar het Fonds minimaal 5 ton tegelijk koopt, is er dus nog altijd een taak voor de verzamelende tussenhandel; naar schatting is 80 à 90 pCt van de door het Copra-Fonds gekochte hoeveelheid afkomstig van Chinese tussenhandelaren.

Niet alleen aan de copra wordt de nodige aandacht geschonken; ook andere bronnen van bestaan, zoals de visserij, de industrie, de veefokkerij, hebben de volle belangstelling, zodat verwacht mag worden, dat op de duur de economische toestand van Oost-Indonesië zeer zal verbeteren en — zegt „The Economist” — „this all the more so as the state has elected to work together with the Dutch and will greatly benefit from this collaboration”.

INTERNATIONALE NOTITIES.

IS HET POND STERLING INTERNATIONAAL BETAALMIDDEL?

Devaluatie van het pond sterling schijnt, blijkens recente discussies, noch op de weg te liggen van de Amerikaanse, noch op die van de Engelse autoriteiten. John Snyder, de Amerikaanse Minister van Financiën, heeft medegedeeld, dat „there was no immediate prospect”, dat de aan het Marshall-plan deelnemende landen zouden moeten devalueren. Enige dagen later hield Sir Stafford Cripps een betoog, waarin hij zijn vertrouwen uitsprak in het pond sterling; hij zei o.a., dat het pond sterling momenteel de enig bestaande valuta is, die op grote schaal inwisselbaar is. Het pond heeft weliswaar aan betekenis ingeboet, doordat het niet meer inwisselbaar is in dollars en goud, behalve binnen de grenzen van de sterlinggroep, maar het is nog altijd in die mate inwisselbaar in andere valuta, dat het pond de belangrijkste factor in de huidige wereldhandel vormt.

Eén van de voornaamste doeleinden van de Britse binnenlandse financiële politiek is geweest, zo betoogde Sir Stafford Cripps, deze positie te beschermen door de inflationaire druk zoveel mogelijk te verminderen en aldus de koopkracht van het pond te handhaven. Sir Stafford Cripps toonde aan, dat de binnenlandse koopkracht van het pond sedert 1939 veel minder was gedaald dan die van de dollar. De statistische basis van dit argument moge — aldus „The Investors' Chronicle” van 29 Mei jl. — aanvechtbaar zijn, het belangrijkste punt, met het oog op de te voeren politiek, is de conclusie van Sir Stafford Cripps: het pond sterling behoeft niet te worden gedevalueerd.

Dit betoog over de internationale deugden van het pond kwam echter, ongelukkigerwijze, tegelijk met het nieuws van de overeenkomst met Brazilië, welke toch, zoals zovele andere onlangs afgesloten overeenkomsten, de betekenis van het pond als internationaal betaalmiddel vermindert. Gedurende de oorlog was het pond practisch een bilaterale

valuta, behalve binnen het sterlinggebied. Pas begin vorig jaar werd een poging gedaan om het *automatische* recht, d.w.z. het pond multilateraal aan te wenden, te herstellen, toen, teneinde uiteindelijk de inwisselbaarheid in dollars weer mogelijk te maken, Engeland het zgn. „transferable account-system” in het leven heeft geroepen, uitgebreid tot meer dan twintig landen. Het opheffen van het recht, in Augustus 1947, om ponden binnen deze groep landen in te wisselen in dollars, deed geen afbreuk aan het recht om deze ponden binnen deze groep multilateraal aan te wenden. Nadien echter is in bijna elke betalingsovereenkomst dit recht uitgeschakeld. T.a.v. Brazilië is dit thans het geval en Argentinië zal — aldus „The Investors' Chronicle” — spoedig volgen. Bij de overeenkomst met Brazilië zal dit land de ontvangen ponden in het algemeen slechts kunnen uitgeven binnen het sterlinggebied. Men noemt dit „administrative convertibility”. Hoewel beter dan strikt bilateralisme, mist men hier het wezenlijke van de inwisselbaarheid: het automatische recht om het geld multilateraal te besteden. Intussen bevestigen de afgesloten handelsovereenkomsten het bilaterale karakter: men hoopt in 1948 een bilateraal evenwicht tussen Brazilië en het sterlinggebied te bereiken op een niveau van ongeveer £ 50 miljoen in beide richtingen.

Dit beeld van toenemend bilateralisme, dat de handel zodanig kanaliseert, dat de internationale betekenis van het pond steeds meer wordt verzwakt, is misschien onvermijdelijk, zegt genoemd blad; echter, vooral in West-Europa gaat men steeds meer inzien, dat aan deze gang van zaken een halt moet worden geboden. De vicieuze cirkel zal echter niet kunnen worden doorbroken louter door financiële hulpmiddelen of zelfs door de Marshall-hulp. „Currencies will never be acceptable multilaterally, even within a limited group, unless each potential recipient knows not only that he will have the automatic right to spend them anywhere within the group, but also that he will be able to buy with them, somewhere within the group, the particular goods he needs and at prices he is prepared to pay”, aldus de conclusie van „The Investors' Chronicle”.

PETROLEUM UIT HET MIDDEN-OOSTEN.

De politieke ontwikkeling in Palestina heeft opnieuw de internationale belangstelling gevestigd op de petroleumproductie in het Midden-Oosten. Het Midden-Oosten is nl. één der rijkste olieproducerende gebieden van de wereld, op de derde plaats komend na de Verenigde Staten en het gebied van de Caraïbische Zee in Zuid-Amerika. Een achteruitgang van de productie zou de olievoorziening van Europa en Amerika, waar de vraag steeds toeneemt, ongunstig beïnvloeden. De petroleumproductie in het Midden-Oosten is van uitzonderlijk belang in verband met het Marshall-plan. Naar schatting zal tegen 1951 meer dan 80 pCt der Europese behoefte aan petroleum worden gedekt door het Midden-Oosten en minder dan 20 pCt door het Westelijk halfrond. Deze percentages vormen een scherp contrast met die voor 1946, toen het Westelijk halfrond 77 pCt der Europese olie-import verschaftte en het Midden-Oosten niet meer dan 23 pCt.

„The Statist” van 22 Mei jl., waaraan de in deze notitie vermelde gegevens zijn ontleend, deelt mede, dat meer dan 40 pCt van de wereldoliereserves gelegen is in het Midden-Oosten. Van een wereldtotaal van ongeveer 69 milliard barrels bezit Amerika naar schatting bijna 31 milliard barrels, Europa ongeveer 9 milliard en het Midden-Oosten meer dan 28 milliard. Zowel Engeland als de Verenigde Staten hebben grote belangen bij de oliebronnen en -raffinerijen in dit gebied. Het is bekend, dat, tenzij de olieproductie in het Midden-Oosten toeneemt, het onmogelijk zal zijn de steeds stijgende wereldvraag te bevredigen.

Enkele interessante bijzonderheden zijn vermeldenswaard. In Egypte steeg de petroleumproductie van 1,6 miljoen barrels in 1938 tot 9,6 miljoen vorig jaar. Iran,

één der belangrijkste olielanden in het Midden-Oosten, produceerde ongeveer 78 miljoen barrels in 1938; het cijfer voor 1947 bedraagt 152 miljoen barrels. Irak heeft zijn productie met ongeveer 32 miljoen barrels per jaar kunnen handhaven, terwijl Saoedi-Arabië een grote stijging van de productie — nauwelijks een half miljoen barrels vóór de oorlog tegen bijna 90 miljoen in 1947 — heeft weten te bereiken.

In de loop van dit jaar waarschuwde Mr Cogan, hoofd van het „Co-ordination and Economic Department of the Standard Oil Co.”, dat de wereldolie-industrie zich moest voorbereiden op een totale vraag, buiten Rusland, van ongeveer 10 miljoen barrels per dag aan ruwe olie binnen de eerstvolgende drie of vier jaar. Vorig jaar bedroeg de vraag iets meer dan 8 miljoen barrels per dag en vóór de oorlog iets meer dan 5 miljoen. Hij schatte, dat de productie in het Midden-Oosten vóór 1951 zou zijn verdubbeld, en in dat jaar 1,6 miljoen barrels per dag zou bedragen.

Het „Department of State” van de Verenigde Staten heeft de behoeften van de E.R.P.-landen voor de eerste 15 maanden berekend op 59 miljoen ton, waarvan 27 miljoen ton zou moeten worden verschaft door dollarlanden en 32 miljoen ton door niet-dollarlanden. Hieruit blijkt duidelijk het belang voor de Europese behoeften van de ontwikkeling van de olieproductie in het Midden-Oosten.

Het aandeel van de productie van het Westelijk half-rond in de wereldproductie zal naar schatting dalen van 81 pCt in 1947 tot 70 pCt in 1951. Het Staté Department heeft er in dit verband de nadruk op gelegd, dat gedurende de periode van het E.R.P. de Verenigde Staten zelf olie zouden moeten importeren teneinde aan de vraag te kunnen voldoen. Naar schatting zal in 1951 de export van de Verenigde Staten naar de Marshall-landen slechts 4 pCt uitmaken van de importbehoeften van deze landen, vergeleken met 30 pCt in 1938 en 11 pCt in 1948.

Deze cijfers geven een duidelijk beeld van het belang van de olie uit het Midden-Oosten in de komende jaren, zowel uit hoofde van de wereldbehoefte als van de bijzondere behoeften i.v.m. het E.R.P.

DE HANDEL VAN HET STERLINGGEBIED MET WEST-DUISTLAND.

Een delegatie van het Verenigd Koninkrijk heeft te Frankfort met de Joint Export-Import Agency de vermoedelijke ontwikkeling van de handel in 1948 tussen beide bovengenoemde gebieden besproken. In 1947 was het sterlinggebied de grootste afnemer van de Bizône: de export erheen beliep \$ 55 miljoen. Omgekeerd verschaft het sterlinggebied aan de Bizône tal van essentiële goederen, ten bedrage van \$ 48 miljoen.

Naar verwacht wordt, zal de handel tussen de twee gebieden dit jaar zich uitbreiden en naar beide zijden een bedrag van ongeveer \$ 80 miljoen bereiken. De Bizône zal dit jaar naar het sterlinggebied o.a. uitvoeren: hout, zwaar staalschroot, textiel, chemicaliën, machines e.a. fabrikaten. Uit het sterlinggebied zal de Bizône o.a. kunnen betrekken: grondstoffen, zoals wol, katoen, tin, huiden, rubber en jute.

De besprekingen te Frankfort geven, volgens een mededeling van de Board of Trade — zie „Fairplay” van 27 Mei jl. —, redenen tot vertrouwen in een goede ontwikkeling van de handel in de naaste toekomst. Tijdens de discussie werden tal van belemmeringen vóór de handel tussen de twee gebieden onder het oog gezien, waardoor vele moeilijkheden konden worden weggenomen. Het werd niet noodzakelijk geoordeeld een formele handels-overeenkomst te sluiten, maar de Regering van het Verenigd Koninkrijk en de Joint Export-Import Agency zullen de ontwikkeling van de handel nauwlettend blijven gadeslaan en zo nodig verdere besprekingen voeren.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

- Pioniers in den Noordoostpolder gedurende de oorlogsjaren 1941 en 1942*, door Dr Ch. A. P. Takes. Publicaties van de stichting voor het bevolkingsonderzoek in de drooggelegde zuiderzeepolders. No. 13. Sociographische sectie. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1947, 207 blz.
- Economische en sociale opvattingen in Nederland*, door Prof. Dr F. J. H. M. van der Ven. De Nederlandse volkshuishouding tussen twee wereldoorlogen, deel IV. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht, 1948, 108 blz.
- Sociaal economische betekenis van Nederlands-Indië voor Nederland*, door Prof. G. Gonggrijp. De Nederlandse volkshuishouding tussen twee wereldoorlogen, deel XV. Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht 1948, 48 blz.
- Europa één in een Verenigde Wereld*. Marshall Rapport, Verslag van de Commissie van Zestien te Parijs. N.V. Uitgeverij „Keizerskroon”, Amsterdam 1948, 96 blz.
- Report of the scientific work done in the Netherlands on behalf of the Dutch overseas territories during the period between approximately 1918 and 1943*, published by the Werkgemeenschap van wetenschappelijke organisaties in Nederland. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1948, 353 blz.
- Mr Dr C. H. Schouten*, Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie en binnenlands vervoerwezen. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1948, 220 blz., ing. f 6,50.
- Adresboek 1948* ten behoeve van de Overheidsadministratie. Uitgave van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 's-Gravenhage, 1948, 266 blz., ing. f 2,50.

BROCHURES.

- De Detailhandel in Textielwaren in Oorlogstijd (1940—1945)*, publicatie X van de Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, 's-Gravenhage 1947, 26 blz.
- Universele temposchatting* door D. J. van den Berg. H. E. Stenfert Kroese's Uitgevers Mij. N.V., Leiden 1948, 33 blz., ing. f 2.
- Gemiddeld uurloon en gemiddeld uurinkomen van werklieden werkzaam in de metaalnijverheid, 30 Juni 1947*. Mededelingen No. 63 van de Afdeling Statistiek van de Stichting Bedrijfsgroepen Metaal- en Electrotechnische industrie, 16 blz. met bijlage.
- Werkloosberekening*. Uitg. Nijgh & Van Ditmar N.V., Rotterdam—'s-Gravenhage 1947, 15e druk, ing. f 2,50, geb. f 3,25.
- De menselijke woonstede* door Dr Ir H. G. van Beusekom, Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar aan de Technische Hogeschool te Delft op Woensdag 14 Januari 1948. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1948, 20 blz.
- Groei van het verkeer en zijn problemen*. Mr W. J. de Graaff. Overdruk uit het Weekblad „De Ingenieur”, 1948, No. 10, Verkeer en Verkeerstechiek 3, 15 blz.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Met het naderen van de maandultimo werd de geldmarkt iets krapper, hetgeen tot uiting kwam in een lichte stijging der callgeldrente tot 1 pCt, terwijl ook de marktnoteringen voor het kortlopende schatkistpapier iets aantrokken, zodat driemaandspromessen aan het einde der week tegen $1\frac{5}{16}$ pCt verhandeld werden. Voor de langere termijnen kwam echter een nagenoeg uniform disconto van $1\frac{3}{8}$ pCt tot stand. Tengevolge van het regelmatig vervallen van promessen ziet het er niet naar uit, dat de geldmarkt bij de maandwisseling bepaald krap zal worden. Wellicht vindt per 1 Juni a.s. uit hoofde van de conversielening nog wel een zekere verruiming plaats, omdat f 106 miljoen moet worden afgelost, terwijl de vrije inschrij-

vingen wel grotendeels met reeds aan 's Rijks Kas toe-
vertrouwde middelen zullen worden verrekend.

Thans is een wetsontwerp ingediend om aan de bestaande
bepalingen tot afwikkeling van de geldzuivering een
wettelijke basis te geven. In hoofdzaak zal in het vigerende
stelsel geen wijziging worden gebracht, echter met als
belangrijke uitzondering de „effectenoptie”, welke tot
nu toe „slapende” is gebleven, omdat de Minister van
Financiën geen effecten heeft aangewezen, die met tegoe
op optierekening gekocht konden worden. Thans wordt
voorgesteld, dat ieder, die aanslagen in de heffingen heeft
ontvangen, zijn effecten kan verkopen aan houders van
optierekeningen. Het ligt niet voor de hand, dat hiervan
ter beurze een belangrijke invloed zal uitgaan, omdat geen
nieuw beleggingsgeld ter markt zal komen, doch alleen
de mogelijkheid bestaat, dat de liquidaties om aanslagen
te betalen zich in de geblokkeerde sfeer gaan bewegen.
Echter komt het wetsontwerp rijkelijk laat om nog veel
effect te kunnen sorteren, daar het grootste deel der aan-
slagen in de bijzondere heffingen reeds is uitgereikt en de
betalingen bereids zijn begonnen.

Op de Amsterdamse aandelenmarkt waren de koersmu-
taties in de afgelopen week gering. Ook de handel was
slechts-klein in omvang. Langzamerhand schijnt het besef
door te dringen, dat er weinig objectieve factoren aan-
wezig zijn om een koersstijging te rechtvaardigen.

In de nieuwe staatsleningen werd deze week voor het
eerst handel gedreven, waarbij de koers der 3 pCt 1962/64
zich op 99½ en der 3½ pCt 1948 zich op 100½ stelde. Naast deze
bevredigende koersen wijzen vooral ook de zeer geringe
omzetten op het succes der conversie-operatie, daar de
stukken blijkbaar zeer sterk in „vaste handen” zijn ge-
bleven.

	21 Mei 1948	28 Mei 1948
A.K.U.	169½	166½
*Van Berkel's Patent	127	126
Lever Bros. Unilever C.v.A.	288	288½
Philips G.b.v.A.	261	262½
Koninklijke Petroleum	337	341
H.A.L.	213	211½
N.S.U.	184	179½
H.V.A.	228½	223
Deli Mij C.v.A.	152	154 GL
Amsterdam Rubber	177½	166½

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en munt- materiaal	Papier op het buitenland	Tegoe corresp. in het buitenland, en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, prom enz. en open marktpapier	Beleningen
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.816	103	153.109
19 April '48	484.311	318.954	155.124	1	147.135
26 „ '48	484.374	326.177	150.891	1	151.280
3 Mei '48	484.485	331.538	143.611	5.000	167.872
10 „ '48	483.991	327.306	124.172	1	168.302
18 „ '48	483.640	339.800	127.314	1	150.350
24 „ '48	483.652	335.815	132.142	1	149.785
31 „ '48	483.477	339.990	129.682	1	164.439

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblok- keerde saldi van banken	Geblok- keerde saldi van anderen	Vrije saldi
30-Dec-'46	2.744.151	1.099.855	-90.071	43.706	590.158
19 April '48	2.870.412	1.086.841	43.110	23.419	440.228
26 „ '48	2.880.651	1.039.888	36.576	23.360	483.398
3 Mei '48	2.940.419	789.663	30.046	26.065	500.122
10 „ '48	2.919.415	709.077	97.852	26.612	482.885
18 „ '48	2.899.604	734.607	62.221	25.113	518.402
24 „ '48	2.891.990	780.762	49.836	25.818	537.913
31 „ '48	2.947.391	778.917	45.578	25.659	503.197

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 31 Mei 1948

Activa.		
Wissels, pro- messen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f — Bijbank „ — Agentsch. „ 900,—	900,—
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937 j° art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)		—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeen- komst van 26 Februari 1947		1.800.000.000,—
Beleningen: (Hoofdbank 152.097.357,25 *)	Bijbank „ 1.878.503,41 Agentsch. „ 10.463.445,26	
(incl. voor- schotten in re- kening-courant op onderpand)		f 164.439.305,92
Op effecten, enz.		164.124.989,36 *)
Op goederen en celen		314.316,56
		f 164.439.305,92*)
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bank- wet 1937)		—
„Boekvoering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947		1.500.000.000,—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal		f 481.712.526,81
Zilveren munt, enz.		1.763.981,99
		483.476.508,80
Papier op het buitenland		f 339.990.400,—
Tegoe bij correspondenten in het buitenland		123.837.868,49
Buitenlandse betaal- middelen		5.844.267,28
		469.672.535,77
Belegging van kapitaal, reserves en pensioen- fonds		101.807.270,08
Gebouwen en inventaris		2.500.000,—
Diverse rekeningen		217.423.740,14
		f 4.739.320.260,71

Passiva.

Kapitaal		f 20.000.000,—
Reservefonds		12.759.703,05
Bijzondere reserves		54.447.566,03
Pensioenfonds		19.952.894,22
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)		121.711.195,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)		2.947.390.700,—
Bankassigaties in omloop		35.313,73
Rekening-courant saldo's:		
's Rijks Schatkist		f 778.916.809,42
Geblokkeerde saldo's van banken		45.578.281,36
Geblokkeerde saldo's van anderen		25.658.992,89
Vrije saldo's		503.196.531,99
		1.353.350.615,66
Diverse rekeningen		209.672.273,02
		f 4.739.320.260,71

*) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door
de Bank in disconto genomen f —

*) Waarvan aan Nederlands-Indië
(Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 39.529.875,—

Circulatie der door de Bank namens de Staat
in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 146.946.561,50

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaal- voorraaj	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
25 Dec. '46	0,2	1.449,1	1.450	1.428,2	22,1
12 Mei '48	0,2	1.299,2	1.300	1.247,3	53,0
19 Mei '48	0,2	1.299,2	1.300	1.249,1	51,1
26 Mei '48	0,2	1.299,4	1.300	1.244,2	56,0

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
25 Dec. '46	1,3	311,8	13,6	15,8	346,5	10,3	278,9
12 Mei '48	0,6	344,3	9,2	23,3	412,6	8,6	311,5
19 Mei '48	0,5	353,0	10,0	21,0	417,7	8,5	317,3
26 Mei '48	0,6	344,3	9,8	22,6	415,4	10,7	311,8

NATIONALE BANK VAN BELGIE.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van de goudvoorraad ¹⁾	Buitenlandse deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op de Staat
26 Dec. 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
22 April 1948	26.562	12.308	5.490	936	326	52.036
28 " 1948	26.577	12.281	6.233	957	324	52.601
5 Mei 1948	26.581	12.304	6.962	946	299	52.821
12 " 1948	26.591	12.113	6.884	851	307	52.601
20 " 1948	26.680	12.075	6.401	890	313	52.391
27 " 1948	26.939	12.186	5.871	861	320	52.606

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ²⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi		Besluitwet van Oct. '44 ³⁾
				van de Schatkist	van anderen	
26 Dec. 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
22 April 1948	637	165.211	77.592	5	5.574	487
28 " 1948	637	166.583	77.805	3	6.670	487
5 Mei 1948	637	167.298	79.113	1	6.094	486
12 " 1948	637	166.910	78.648	2	6.210	486
20 " 1948	637	166.268	78.054	6	6.178	486
27 " 1948	637	166.484	77.856	3	6.413	484

- ¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen francs onbeschikbaar goudsaldo na herwaardering van de goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).
²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.
³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

ZWEDSE RIJKS BANK.
(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staats-schuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
31 Dec. 1946	839	532	1.544	504	284	94	182
7 Mei 1948	211	134	2.817	301	107	—	182
15 Mei 1948	211	134	2.835	302	98	—	182
22 Mei 1948	207	131	2.826	304	92	—	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's					Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			45 dagen	Buitenlandse banken	
		Totaal	Staat	Banken			
31 Dec. 1946	2.877	875	706	94	230	174	5
7 Mei 1948	2.717	891	678	119	68	207	5
15 Mei 1948	2.621	1.048	813	148	70	209	5
22 Mei 1948	2.562	1.025	672	263	73	211	5

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan de Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitsland
26 Dec. 1946	94.817	118.302	59.449	67.900	426.000
5 Mei 1948	52.817	237.927	125.042	130.300	426.000
13 Mei 1948	52.817	238.186	125.042	128.000	426.000
20 Mei 1948	52.817	237.150	125.042	123.900	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
26 Dec. 1946	721.865	63.458	765	62.693
5 Mei 1948	772.934	255.300	729	253.439
13 Mei 1948	766.112	254.031	754	251.937
20 Mei 1948	759.318	252.509	833	250.104

Geef aan Uw Roode Kruis
13-20 Juni 1948

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	22 Mei 1948	15 Mei 1948
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederl. Bank N.V.	f 777.698.696,75	f 696.485.741,08
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 838.334,19	„ 126.737,98
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	—	—
Daggeldlening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscomptabelen	„ 538.622.247,40	„ 517.517.788,48
Voorschotten op ultimo April 1948 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	„ 50.543.381,95	„ 50.543.381,95
Vordering in rekening-courant op: Nederlands-Indië	„ 727.012.009,31	„ 725.012.009,31
Suriname	„ 32.083.404,14	„ 31.204.375,80
Curacao	„ 7.727.551,37	„ 7.643.959,61
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 27.160.526,39	„ 26.874.086,78
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 190.192.081,57	„ 176.868.082,30

Verplichtingen	22 Mei 1948	15 Mei 1948
Voorschot, door De Nederl. Bank N.V. verstrekt	—	—
Voorschot, door De Nederlandsche Bank N.V. in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 1483.673.100,—	f 1482.673.100,—
Schatkistpromessen bij De Nederlandsche Bank N.V. in gevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„ 1800.000.000,—	„ 1800.000.000,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederl. Bank N.V. is geplaatst nihil) / 6.341 m/m w.o. garantie Bretton Woods / 785 mill.	„ 5556.000.000,—	„ 5607.600.000,—
Daggeldleningen	„ 146.394.256,—	„ 146.950.941,—
Muntbiljetten in omloop	—	—
Schuld op ultimo April 1948 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keren belastingen	—	—
Schuld in rekening-courant aan: Nederlands-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 679.809.321,—	„ 647.120.561,05
Andere staatsbedrijven	„ 5.868.091,80	„ 5.868.091,80
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 2999.074.432,21	„ 3002.360.829,45

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buitenwissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in omloop	Andere crediten
31 Dec. 1946	4.949,9	158,0	238,7	52,7	4.090,7	1.113,7
7 Mei 1948	5.665,2	88,7	307,3	47,5	4.125,7	1.364,6
15 Mei 1948	5.662,9	88,7	245,8	47,5	4.060,7	1.370,6
22 Mei 1948	5.667,1	95,5	248,1	47,5	4.033,5	1.406,7

FEDERAL RESERVE BANKS.
(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
7 Mei 1948	21.919	21.292	298	20.251
13 " 1948	21.965	21.342	287	20.348
20 " 1948	21.979	21.355	288	20.098

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
7 Mei 1948	23.667	18.957	1.114	17.033
13 " 1948	23.654	19.198	1.319	17.087
20 " 1948	35.596	18.912	1.612	16.506

SPECIFICATIE DER EMISSIES IN MAART EN APRIL 1948 ¹⁾

(Bedragen in duizenden guldens; koersen en rentevoeten in pCt.)

Naam	Bedrag (nominaal)	Koers	Bedrag (reel)	Rentevoet	Looptijd
Maart					
Obligaties.					
<i>Overheid:</i>					
Nederlandse Staatslening 1947 (dollarlening)	15.319	100	15.319	3	40 ^{*)}
Investeringcertificaten	7.327	100	7.327	3	20 ^{*)}
Gemeente Arnhem (conversie)	4.363	100	4.363	3-3½ ^{*)}	30 ^{*)}
<i>Particulieren:</i>					
N.V. Houthandel v/h William Pont, Zaandam	2.000	101	2.020	3½	25 ^{*)}
N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, Eindhoven Aandelen	75.000	101	75.750	3½	25 ^{*)}
N.V. Koninklijke Zwavelzuurfabrieken v/h Ketjen N.V., Amsterdam	3.375	125	4.219		
N.V. Voltawerk, Gorredijk	35	103	36		
Industrie en Handelsmaatschappij Islok N.V., v/h Disselhof's carrosserie- en voertuigenfabriek, Zwolle (aandelen serie B)	150	100	150		
N.V. Hollandsche Constructiewerkplaatsen, Leiden (aandelen serie B)	100	100	100		
April					
Obligaties.					
<i>Overheid:</i>					
Nederlandse Staatslening 1947 (dollarlening)	71.973	100	71.973	3	40 ^{*)}
Investeringcertificaten	30.545	100	30.545	3	20 ^{*)}
<i>Particulieren:</i>					
Leidsche Textielfabrieken Gebr. van Wijk & Co. N.V., Leiden	1.000	101	1.010	3½	20 ^{*)}
Vereeniging voor Christelijk Hooger- en Middelbaar Onderwijs, Zeist Aandelen	200	100	200	3½	25 ^{*)}
Leidsche Textielfabrieken Gebr. van Wijk & Co. N.V., Leiden	1.100 ^{*)}	175	1.925		
N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandelen Philips' Gloeilampenfabrieken, Eindhoven 6 pCt cum. pref. winstdelende aandelen	18.447	120	22.136		
gewone aandelen	52.220	200	104.440		
Werkspoor N.V., Amsterdam (aandelen serie A)	4.000	130	5.200		
Kempkes' Meubelfabrieken N.V., Waddinxveen	270	127½	344		
N.V. Machinefabriek v/h Jansen en Sutorius, Utrecht	350	108	378		
Willem Smit & Co's Transformatorfabriek N.V., Nijmegen	937	150	1.406		
Internationale Kunststoffen Industrie N.V., Voorschoten (aandelen B)	800	110	880		
N.V. Handelsmaatschappij R. S. Stokvis en Zonen, Rotterdam	4.265	140	5.971		
N.V. Nederlandsche Instrumenten en Electricische Apparatenfabriek „Nicaif“, Utrecht	500	125	625		
N.V. Nederlandsche Röntgen-Apparatenfabriek, Delft	200	110	220		

- ¹⁾ Aansluitend op de emissiestatistiek in „E.-S.B.“ van 31 Maart 1948, blz. 257.
- ²⁾ Versterkte en/of vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing van zekere datum af toegestaan.
- ³⁾ Versterkte en/of vervroegde aflossing te allen tijde toegestaan.
- ⁴⁾ Gedurende de eerste tien jaren 3, daarna 3½ pCt.
- ⁵⁾ Bovendien is f 150.000 onderhands à 105½ pCt geplaatst, wellicht betaald uit het agio op de overige f 1.100.000.

EMISSIES IN 1948.

(Reële bedragen in duizenden guldens).

Maand	Obligaties	Aandelen	Totaal	Waarom conversies	Uit omzetting van andere belegg. en ge- blokkeerd tegoed	Nieuw geld
Jan.	68.546	305.244	373.790	66.350	846	306.594
Febr.	11.604	8.619	20.223	—	11.404	8.819
Mrt.	104.779	4.505	109.284	4.363	22.646	82.275
April	103.728	143.525	247.253	—	102.518	144.735

Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het nummer van dezelfde week worden opgenomen.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾

Maand	Werklozen ²⁾	Wachtgelders ³⁾ (raming)
30 Juni 1945	112.622	201.400
29 Juni 1946	45.953	7.800
30 April 1947	31.000	3.400
31 Mei 1947	24.100	2.500
30 Juni 1947	19.700	1.800
31 Juli 1947	18.800	1.300
31 Aug. 1947	20.200	1.200
30 Sept. 1947	21.600	900
31 Oct. 1947	22.400	1.000
29 Nov. 1947	24.600	1.200
31 Dec. 1947	30.600 ⁴⁾	1.400
31 Jan. 1948	36.700 ⁴⁾	2.600
28 Febr. 1948	36.000	3.400
31 Maart 1948	26.800	1.700
30 April 1948	26.400	1.800

- ¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“
- ²⁾ Gegevens van de arbeidsbureaux.
- ³⁾ Bovendien 600 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.
- ⁴⁾ Bovendien 4.200 vorst- en hoogwaterwerklozen uit het vrije bedrijf.

WERKLOOSHEID IN BELGIË ¹⁾

Maand	Geheel werkloos	Gedeeltelijk en toevallig werkloos
Januari 1947	40.364	49.877
Februari	43.786	87.193
Maart	42.991	50.658
April	32.449	18.705
Mei	28.872	16.297
Juni	26.465	19.794
Juli	28.543	26.361
Augustus	27.891	20.846
September	29.963	15.513
October	30.913	16.829
November	39.984	21.124
December	57.079	40.192
Januari 1948	68.328	36.962

- ¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin“ van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

GOUDPRODUCTIE ¹⁾

(in 1.000 dollars van circa \$ 35 per ounce fijn).

Jaar	Zuid-Afrika	Veren. Staten ²⁾	Canada ³⁾	Australië ⁴⁾	Totaal gerapporteerd ⁵⁾
1939	448.753	196.391	178.303	56.182	1.020.297
1940	491.628	210.109	185.890	55.878	1.094.264
1941	504.268	209.175	187.081	51.039	1.089.395
1942	484.439	130.963	169.446	42.525	966.132
1943	448.153	48.808	127.796	28.560	760.527
1944	429.787	35.778	102.302	16.310	682.061
1946	427.862	32.511	94.385	16.450	646.914
1946	417.647	51.182	98.994	21.595	663.266
1947 Jan.	34.021	7.612	8.195	2.205	58.127
Febr.	19.965	5.483	7.806	1.820	41.044
Maart	28.665	5.500	9.235	1.820	51.824
April	31.824	6.246	8.921	1.820	55.412
Mei	35.308	7.220	9.412	1.785	59.738
Juni	33.984	6.117	9.418	1.890	57.215
Juli	35.396	7.319	9.149	3.220	61.314
Aug.	34.875	7.033	9.131	1.960	59.057
Sept.	34.692	6.979	8.668	1.925	58.321
Oct.	35.361	8.185	9.057	2.065	58.681
Nov.	33.888	6.243	8.826	2.065	56.356
Dec.	34.025	7.281	9.614	2.030	58.681
1948 Jan.	34.775	6.214		1.925	

- ¹⁾ Ontleend aan: „Federal Reserve Bulletin“ van April 1948.
- ²⁾ Exclusief Sovjet Rusland.
- ³⁾ Inclusief Philippijnen. Jaarcijfers: „U.S. Mint“. De jaarcijfers zijn schattingen van de „U.S. Mint“; de maandcijfers schattingen van het „American Bureau of Metal Statistics“. Voor 1945 is het totaal van de maandcijfers van het „American Bureau of Metal Statistics“ gelijk gemaakt aan het jaarcijfer van de „U.S. Mint“.
- ⁴⁾ Te beginnen met 1945 zijn de Canadese cijfers onderhevig aan eventuele officiële revisie.
- ⁵⁾ Te beginnen met Dec. 1941 werden de gegevens verschaft door het „American Bureau of Metal Statistics“. Voor de periode Dec. 1941—Dec. 1943 hebben de cijfers betrekking op Australië: van Jan. 1944 af alleen op West-Australië.

Maakt gebruik van de rubriek „Vacatures“ voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties die deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen groote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

N.V. BERGHUIZER PAPIERFABRIEK
v/h B. CRAMER,
gevestigd te WAPENVELD (gemeente Heerde).

INTRODUCTIE

ter beurze van Amsterdam van

f 1.200.000,— aandelen B*)

in stukken groot nominaal f 1000.— aan toonder, ten volle delende in de resultaten over het boekjaar 1948 e.v., waarvan een bedrag van f 200.000,— op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst,

tot de koers van 168 pCt.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op f 1.000.000.— aandelen B in bovengenoemde Vennootschap openstellen op

DINSDAG 8 JUNI 1948,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur, ten kantore van de INCASSO-BANK N.V. te AMSTERDAM, ROTTERDAM, 's-GRAVENHAGE en ZWOLLE en ten kantore van de Heer G. J. A. VAN LANSCHOT te Amsterdam.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

INCASSO-BANK N.V.
G. J. A. VAN LANSCHOT.

AMSTERDAM, 1 Juni 1948.

*) Onder voorbehoud dat de verklaring van geen bezwaar op de gewijzigde statuten wordt verleend.

Vacatures

LEVENSPPOSITIE

Finantiële instelling te Rotterdam biedt belangwekkende werkkring aan (afgestudeerd) econoom, in staat zelfstandig te werken.

Enige jaren praktijk, alsmede contact met de industrie strekt tot aanbeveling. Leef-tijdsgrenzen 30—40 jaar.

Eigenhandig geschreven brieven, met opgave van datum van mogelijke indienst-treding, worden ingewacht tot een week na heden onder no. ESB 1212, bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annorce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, die deze annonces tengevolge hebben is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen 7 Juni a.s. in ons bezit te zijn.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

BEWINDVOERING EN EXECUTIELE

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

40ste publicatie van het Nederlandsch Econo-misch Instituut

Dr J. H. van Stuijvenberg

Enkele economische aspecten van de kersenteelt in Nederland

Prijs f 6.—*

(Prijs voor leden en donateurs van het Ne-derlandsch Economisch Instituut f 4.50)

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitgevers
DE ERVEN F. BOHN N.V. — HAARLEM

Verliesposten Voorkomend Systeem

bestaande uit 4 Diensten - **V.V.S.** -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aan-vaard als onderdeel der debiteuren-administra-tie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14—18, Amsterdam-C, Telefoon 38631 (5 lijnen)

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro: 8408.
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Eko-nomie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5 Rotterdam (W).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) en overige landen f 28 per jaar. Abonnemen-ten kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzee-dijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6).